

Metodički izazovi kreativnosti u poučavanju gramatike

Majstorović, Ivona

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:142:559853>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-23**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet Osijek

Diplomski studij Hrvatskoga jezika i književnosti i Mađarskoga jezika i
književnosti

Ivona Majstorović

Metodički izazovi kreativnosti u poučavanju gramatike

Diplomski rad

Mentorica: izv. prof. dr. sc. Vesna Bjedov

Osijek, 2021.

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet Osijek

Odsjek za hrvatski jezik i književnost

Diplomski studij Hrvatskoga jezika i književnosti i Mađarskoga jezika i
književnosti

Ivona Majstorović

Metodički izazovi kreativnosti u poučavanju gramatike

Diplomski rad

Humanističke znanosti, Interdisciplinarne humanističke znanosti, Metodike
nastavnih predmeta humanističkih znanosti

Mentorica: izv. prof. dr. sc. Vesna Bjedov

Osijek, 2021.

IZJAVA

Izjavljujem s punom materijalnom i moralnom odgovornošću da sam ovaj rad samostalno napravila te da u njemu nema kopiranih ili prepisanih dijelova teksta tuđih radova, a da nisu označeni kao citati s napisanim izvorom odakle su preneseni.

Svojim vlastoručnim potpisom potvrđujem da sam suglasna da Filozofski fakultet Osijek trajno pohrani i javno objavi ovaj moj rad u internetskoj bazi završnih i diplomskih radova knjižnice Filozofskog fakulteta Osijek, knjižnice Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku i Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu.

U Osijeku, 19. srpnja 2021.

Majstorović Ivana 0122223531

ime i prezime studenta, JMBAG

Sažetak

U radu se govori o metodičkim izazovima kreativnosti u poučavanju gramatike, ali i o poticajnim kreativnim čimbenicima u nastavi gramatike. Cilj je rada objasniti pojam kreativnosti, nastave gramatike u osnovnoj i srednjoj školi te prikazati poticaje i moguće izazove u poučavanju gramatičkih sadržaja. Također, cilj je ispitati koji su to metodički izazovi kreativnosti s kojima se nastavnici hrvatskoga jezika susreću u poučavanju gramatičkih sadržaja. Rad je podijeljen u dva dijela: teorijski i istraživački. Na samome početku, u teorijskom dijelu rada, razlaže se pojam kreativnosti te moguće nastavničko i učeničko poticanje, ali i sprječavanje kreativnosti u nastavi. Nadalje, navode se poticajni i mogući izazovni čimbenici u poučavanju gramatike hrvatskoga jezika koji se potkrjepljuju raznim primjerima. Pod mogućim poticajnim i izazovnim čimbenicima navode se razredno okruženje, socijalni oblici rada, metodički postupci te nastavni mediji koji obuhvaćaju nastavne izvore, sredstva i pomagala. Drugi, istraživački dio rada obuhvaća analizu i interpretaciju rezultata anketnog upitnika čiji je uzorak činilo 32 nastavnika hrvatskoga jezika u osnovnoj i srednjoj školi. Nastavnici su anonimno odgovarali i obrazlagali navedene tvrdnje u anketnom upitniku te su rezultati prikazani u brojčanom i postotnom omjeru. Rezultati istraživanja pokazuju da se velik broj nastavnika susreće s izazovima kreativnosti u poučavanju gramatike, ali i da ulažu velik trud, vrijeme, želju i volju kako bi učenicima na lakši, zanimljiviji i kvalitetan način pojasnili apstraktne gramatičke sadržaje. Prema rezultatima anketnoga upitnika, nastavnicima razni nastavni mediji, postupci, socijalni oblici rada i razredno okruženje predstavljaju izazov u poučavanju gramatike, ali pokušavaju uskladiti i što bolje i kreativnije poučiti svoje učenike.

Ključne riječi: izazovi, kreativnost, gramatika, nastavnici, hrvatski jezik

SADRŽAJ

Sažetak

1. Uvod.....	1
2. Kreativnost.....	2
2.1. Poticanje kreativnosti u školstvu	3
2.1.1. Nastavničko poticanje kreativnosti	4
2.1.2. Učeničko poticanje kreativnosti	5
2.2. Sprječavanje kreativnosti u školstvu	6
2.2.1. Nastavničko sprječavanje kreativnosti	6
2.2.2. Učeničko sprječavanje kreativnosti.....	7
3. Nastava gramatike u osnovnoj i srednjoj školi	8
4. Metodčki kontekst poučavanja gramatike	10
4.1. Razredno okruženje kao poticaj i izazov kreativnog poučavanja gramatike.....	10
4.2. Oblici rada kao poticaj i izazov kreativnog poučavanja gramatike.....	11
4.2.1. Frontalni rad	12
4.2.2. Individualni rad	12
4.2.3. Skupinski rad.....	13
4.2.4. Rad u paru	14
4.3. Nastavni mediji kao poticaji i izazovi kreativnog poučavanja gramatike	15
4.3.1. Nastavni izvori	15
4.3.2. Nastavna sredstva i pomagala	16
4.4. Metodčki postupci kao poticaji i izazovi kreativnog poučavanja gramatike.....	18
5. Metodologija istraživanja – predmet i cilj	21
5.1. Uzorak istraživanja	22
5.2. Instrument istraživanja	23
6. Rezultati i rasprava	24
6.1. Kreativnost u nastavi gramatike	24
6.2. Pronalazak kreativnih ideja u stručnoj literaturi	26
6.3. Pronalazak kreativnih ideja u udžbenicima hrvatskoga jezika	28
6.4. Pronalazak kreativnih ideja na internetu	30
6.5. Osmišljavanje kreativnih aktivnosti u nastavi gramatike	32
6.6. Primjenjivanje kreativnih aktivnosti u nastavi gramatike	35
6.7. Razredno okruženje u nastavi gramatike.....	36

6.8.	Socijalni oblici rada u nastavi gramatike.....	38
6.9.	Nastavni mediji u nastavi gramatike	41
6.10.	Primjena kreativnih metodičkih postupaka u nastavi gramatike	42
7.	Zaključak.....	45
8.	Literatura i izvori	47
9.	Prilozi.....	50

1. Uvod

Kreativnost ima veliki značaj u suvremenom odgoju i obrazovanju te se može istaknuti važnost poticanja kreativnosti u nastavi koja je nužna radi napretka cjelokupnog obrazovanja, ali i suvremenog društva. Govoreći o kreativnosti, osim poticajnih čimbenika, prisutni su i izazovi s kojima se nastavnici susreću u poučavanju nastavnih sadržaja. Metodički se izazovi mogu pronaći u razrednom okruženju, socijalnim oblicima rada, metodičkim postupcima te raznim nastavnim medijima.

Cilj je ovoga rada ispitati moguće poticaje i izazove kreativnosti u poučavanju gramatike. U skladu s ciljem, rad je podijeljen na teorijski i istraživački dio.

Teorijski dio rada obuhvaća obrazloženje pojma kreativnosti, izazova te mogućnosti poticanja, ali i sprječavanja kreativnosti. Istaknut će se čimbenici koji utječu na poticanje kreativnosti u nastavi gramatike hrvatskoga jezika i čimbenici koji mogu biti ograničavajući. Zatim će se objasniti uloga nastavnika i učenika kao poticajnoga i izazovnog čimbenika kreativnosti, odnosno način na koji nastavnik i učenik mogu potaknuti ili sprječavati vlastitu kreativnost. Nadalje, prema *Kurikulumu nastavnog predmeta Hrvatski jezik za osnovne škole i gimnazije*, na temelju ishoda i gramatičkih sadržaja prikazat će se što obuhvaća nastava gramatike u osnovnoj, a što u srednjoj školi. U svrhu metodičkoga konteksta poučavanja gramatike navest će se razredno okruženje, socijalni oblici rada, nastavni mediji (izvori, sredstva i pomagala) i metodički postupci. Navedeno će se objasniti u kontekstu poticajnosti, ali i ograničavanja kreativnosti, odnosno mogućih izazova u poučavanju. U radu će se izložiti mogućnost primjene svih socijalnih oblika rada i nastavnih medija u nastavi gramatike te će biti istaknuti određeni metodički postupci s primjenom u nastavi hrvatskoga jezika koji mogu biti poticajni, ali i izazovni u kreativnom poučavanju gramatike hrvatskoga jezika.

U drugom, istraživačkom dijelu rada prikazat će se sama metodologija rada uz objašnjenje predmeta i cilja istraživanja. Instrument istraživanja anketni je upitnik. Nadalje, opisat će se način provođenja upitnika te uzorak nastavnika obuhvaćenih upitnikom. Zatim će se u posebnom poglavlju prikazati dobiveni rezultati istraživanja te rasprava o svakoj pojedinoj postavljenoj tvrdnji.

Na kraju samoga rada predstaviti će se zaključak u kojemu će biti istaknute važne spoznaje o mogućim metodičkim izazovima kreativnosti u poučavanju gramatike, ali i važnosti poticanja učeničke kreativnosti suvremenoga društva.

2. Kreativnost

Pojam kreativnosti vrlo je rasprostranjen i složen. Zahtijeva značajnu pažnju u raznim područjima društva, uključujući umjetnost, obrazovanje pa čak i posao. Polazi od glagola *kreirati*, odnosno latinske riječi *creare*. Smatra se da je proučavanje pojma kreativnosti započelo sredinom dvadesetoga stoljeća. Psiholog Joy Paul Guilford donosi spoznaju o važnosti kreativnog mišljenja. Kreativno, odnosno ljudsko mišljenje dijeli na divergentno i konvergentno. Konvergentno mišljenje podrazumijeva jedan „ispravan put“, odnosno prihvatljiv odgovor, a divergentno ima različit naglasak od konvergentnoga. Divergentno mišljenje traži i nudi različite načine rješavanja problema, odnosno stvaranje višestrukih odgovora te pomaže u razvoju kreativnosti jer je nepredvidljivo. Ono se više zasniva na intuiciji, nego na logici i otvara nove i različite ideje. Joy Paul Guilford smatra da je takvo mišljenje osnovna karakteristika kreativnosti i što je ono razvijenije, to je osoba kreativnija (prema: Somolanji i Bognar, 2008).

Zbog svoje kompleksnosti za pojam kreativnost ne postoji jedna univerzalna, već više raznih definicija. Pojam kreativnost „upućuje na moć stvaranja, izumljivanje ili proizvodnju; umjetničko stvaralaštvo i sudjelovanje u nečemu korisnom ili vrijednom (konstruktivnom, svrhovitom)“ (Bognar, 2010: 2). Isprva se smatralo da su kreativni samo odabrani pojedinci, a da većina ljudi tu osobinu i ne posjeduje. No, ubrzo se prihvatilo da je to jedna od temeljnih ljudskih sposobnosti koja se može poticati, odgajati, ali isto tako i potisnuti i onemogućavati (prema: Leitkam, 2008). Ivon i Vrsaljko navode sljedeće: „Kreativnost je aktivnost koja daje nove, originalne proizvode, bilo na materijalnom ili duhovnom planu, pri čemu se takvi rezultati bitno razlikuju od ranije postojećih“ (2009: 146-147). Kreativnost se promatra kao oblik stvaralaštva u kojemu se stvaraju i razvijaju nove ideje i „Pri tome je važno naglasiti kako se ne radi o jednoj jedinstvenoj sposobnosti nego o skupu različitih sastavnih sposobnosti ili drugih osobina“ (Beč, 2011: 2). Branka Perić (2013) navodi da se kreativnost, promatrajući je u svjetlu procesa, rezultata ili osobe, može definirati kao interpersonalni i intrapersonalni proces u kojemu se stvaraju originalni, vrlo značajni i kvalitetni produkti. Kreativnost u većini slučajeva uključuje ciljano razmišljanje, stvaranje novih i korisnih ideja ili proizvoda (Tan, 2007), originalnost te sposobnost pronalaska različitih rješenja.

Kreativnost sama po sebi sadrži i svoje određene kategorije. Iva Somolanji i Branko Bognar (2008) ističu četiri kategorije kreativnosti, a to su sljedeće: kreativna osoba, kreativni

produkt, kreativni proces i kreativna okolina koji čine važne čimbenike u poticanju kreativnosti.

Svaka od ponuđenih kategorija može biti poticajna, kako je i navedeno, ali i sprječavati kreativni razvoj. Isto tako, smatra se kako je svaka navedena kategorija primjenjiva na svakom pojedincu. Razni čimbenici utječu na poticanje i sprječavanje kreativnosti, a poticanje i sprječavanje kreativnog razvoja počinje od djetinjstva. Svaki je učenik, ali i nastavnik kreativan na svoj način. No, nastavnici se u svojem poslu susreću s raznim izazovima prilikom pokazivanja vlastite, ali i uočavanja učeničke kreativnosti. Izazovi mogu predstavljati određene poteškoće u poslu, obrazovanju i raznim aktivnostima, a upravo se s određenim izazovima može susresti svaka osoba.

2.1. Poticanje kreativnosti u školstvu

Suvremeno školstvo „zahtijeva nezavisnog, odgovornog i kreativnog pojedinca, te se od obrazovanja traži razvijanje kreativnog i kritičnog razmišljanja učenika“ (Perić, 2015: 146-147). Vrlo je važno od ranog djetinjstva poticati djecu na samostalno izražavanje vlastitih mišljenja, kreativno osmišljavanje novih ideja te poticati njihovu želju i volju za radom. Kreativnost se može poticati na razne načine. Primjenom različitih metodičkih sustava, postupaka, socijalnih oblika rada te nastavnih medija (izvora, sredstava i pomagala) učenici imaju mogućnost samostalno sudjelovati u nastavnom procesu te tako primjenjivati svoju kreativnost i učiti na zabavan način.

Renata Jukić (2010) navodi da je za diskurs razvoja čovjeka u suvremenoj nastavi poticanje kreativnosti jedna od najvažnijih zadaća te da treba polaziti od potreba samog učenika, ali i cijelog suvremenog društva. Glavnu ulogu u poticanju kreativnosti ima upravo nastavnik i smatra se da „kreatori obrazovnih politika, kao i učitelji, tvrde da obrazovanje treba odigrati ključnu ulogu u razvijanju kreativnosti učenika koja je potrebna za društvo“ (Glaveanu i Tanggaard, 2014). Škola i razred ne smiju predstavljati samo prostor u koji se ulazi i iz kojega se na kraju dana izlazi. Oni predstavljaju i jesu „struktura koja odgovorno na sebe preuzima zadatak udovoljavanja svim zahtjevima kvalitetne nastave, u kojoj će se ugodno osjećati i nastavnici i učenici, koja će i jednima i drugima omogućavati osobni i profesionalni rast, koja će raspolagati potrebnim metodičkim sredstvima i pomagalima, biti prilagođena najrazličitijim društvenim oblicima rada itd.“ (Pranjić, 2013: 26).

2.1.1. Nastavničko poticanje kreativnosti

Nastavnik uvelike utječe na učeničku kreativnost i smatra se da je on „koordinator, istraživač i savjetnik, koji će kreativno utjecati na učenike prema postignuću individualnih mogućnosti, sposobnosti i samostalnosti djelovanja znanjem, duhom i njihovim ponašanjem kao kulturnih i socijalnih bića“ (Previšić, 1998). Nastavnici moraju biti svjesni da je za razvijanje učeničke kreativnosti i potencijala ujedno potrebno i razvijanje vlastitih. Stoga, nastavnici moraju raditi na sebi, na razvijanju svojeg stava i osmišljavanju novih ideja. Također, nastavnici često predstavljaju uzor učenicima i „Potrebno je svakom učeniku pokazati koliko vrijedi, a da bi u tome uspjeli, učitelji i stručni suradnici moraju prvenstveno razviti pojam o sebi koji je preduvjet za razvoj kreativnosti u radu“ (Vuković, 2020: 149). Zbog toga je vrlo važno imati razvijene nastavničke kompetencije.¹ Cropley (1994) ističe tri oblika ponašanja nastavnika koji utječu na učeničko kreativno razmišljanje:

- 1) Nastavnik kao uzor. Predstavlja ponašanja koja nastavnik pokazuje, a upravo ta ponašanja oblikuju i učenička.
- 2) Razredno okruženje koje nastavnik stvara. Poznato je da kreativnost raste u dobrom okruženju koje konstruktivno reagira na neobične ideje.
- 3) Upornost učitelja na poticanje kreativnosti učenika kroz razne nastavne aktivnosti (prema: Sak, 2004).

Nastavnici trebaju poticati i ohrabrivati učeničke nove ideje i upravo „vlastitim bi primjerom kreativnosti u radu, stvaranjem mogućnosti za nova otkrića, iskustvenim učenjem, primjenom različitih metoda i oblika rada trebali poticati učenikove specifične interese te poticati njegovu kreativnost“ (Vuković, 2020: 148). Nastavnik treba biti spreman na suradnju, prihvaćati razna mišljenja, poticati učenike da „stvarajući nove ideje, prave i pogreške te cijeliti individualnost“ (Perić, 2015: 149). Potom, „Suvremena metodika nastavnika dovodi u ulogu upravljača, moderatora, voditelja, organizatora, pedagoškoga menadžera. To znači da će nastavnik dobrim osmišljenim aktivnostima i metodama, kao i njihovim pravilnim redoslijedom, potaknuti učenika na aktivno učenje“ (Matijević i Radovanović, 2011: 68) te tako od učenika stvoriti samostalnu, snalažljivu i nadasve kreativnu osobu.

¹ Odnosi se na stručne kompetencije koje su osnovni preduvjet za nastavnički posao. Nastavnik mora odlično poznavati nastavni proces i proces učenja, nastavne metode, postupke i strategije. Mora imati didaktičko-metodičke kompetencije koje će koristiti prilikom svog rada (Jukić, 2010).

2.1.2. Učeničko poticanje kreativnosti

U suvremenoj nastavi učenik mora biti u središtu pozornosti. On mora biti „aktivan subjekt, učenik koji pita, raspravlja, istražuje, zahtijeva, problematizira, surađuje s učiteljem rješavajući zadane i stvarne probleme“ (Težak, 1996: 43). Kreativni učenik opisan je na sljedeći način: „Znači, kreativni učenik nije pasivan slušač niti receptivni imitativni i neproduktivni čimbenik nastave nego istraživač, maštalac, raspravljivač koji otkriva jezične spoznaje povezujući ih i stvarajući višu dimenziju znanja koje će biti funkcionalno, primjenjivo“ (Bjedov, 2019: 48-49).

Učenik će svoju kreativnost izražavati ako vidi da nastavnik prihvaća nove ideje i pritom osjeća uspjeh koji mu je svakako poticajan za daljnji napredak i razvoj vlastite osobnosti jer „Učenici koji su aktivni i kreativni lakše i uspješnije razvijaju osobno razvijanje svijeta oko sebe. Imaju veće samopouzdanje i samopoštovanje, tolerantniji su i imaju kreativne ideje u procesu učenja“ (Vuković, 2020: 4). Također, učenik treba sudjelovati u svim nastavnim aktivnostima, istraživati, raspravljati, rasuđivati, stvarati nove ideje, pripremati nastavu jer „Sudjelovanje učenika u pripremanju nastave uvelike pomaže poboljšanju razredne atmosfere“ (Fabijanac, 2020: 9).

Učenička se kreativnost može poticati primjenom raznih zanimljivih, učenicima zabavnih kreativnih postupaka, nastavnih izvora, sredstva i pomagala. Učenici najviše uče kroz igru i „Što se učenike ranije uvede u kreativni način rada, prije će biti spremni na otvorenost za promjene, prihvaćanje različitosti, razvit će svoje samopouzdanje i lakše se nositi sa životnim preprekama i rješavanjem problema“ (Simel i Gazibara, 2013: 193), a upravo razvitak samopouzdanja, samopoštovanja, upornost i spremnost na rizike čine jedne od najvažnijih karakteristika kategorije kreativnih osoba. Upravo od kategorije kreativne osobe polazi kategorija kreativnog produkta. Kreativni produkt podrazumijeva originalnost, korisnost i ekonomičnost za pojedinca, ali i cijelo društvo. Učenički kreativni produkti mogu biti različiti, a to ovisi o području kojim se bave pa „Tako oni mogu biti nešto apstraktno, poput ideje ili teorije ali i nešto konkretno, poput različitih tehničkih inovacija, novog jela itd.“ (Kunac, 2015: 433). Također, kreativni se produkt nadovezuje na kreativni proces, a procesom se dolazi do novih ideja ili se nove ideje nadograđuju na postojeće (prema: Somolanji i Bogar, 2008).

2.2. Sprječavanje kreativnosti u školstvu

Sprječavanju razvitka kreativnosti mogu pridonijeti nastavnici, ali i sami učenici, odnosno pojedinac. Milan Matijević i Diana Radovanović (2011) navode dvije globalne didaktičke strategije te njihovu razliku:

„Prva je ona koju možemo označiti sintagmom *nastava usmjerena na nastavnika* (nastavnik predaje, demonstrira, a učenici sjede, slušaju i gledaju). Drugu označujemo sintagmom *nastava usmjerena na učenike* (učenici rješavaju probleme, istražuju, analiziraju, razgovaraju, vrjednuju, konstruiraju itd.).“ (Matijević i Radovanović, 2011: 114)

Često se kreativnost ne potiče kako je zamišljeno te dolazi do njezinoga ograničavanja, a smatra se da „polaskom u školu djeca imaju sve manje prostora za izražavanje svoje kreativnosti, time kreativnost opada i djeca postaju 'imitacija' jedno drugoga“ (Sušac, 2015: 8). Komunikacija između nastavnika i učenika, ali i nastavnika i roditelja ključni je dio svakog nastavnog procesa, a ako nema kvalitetne komunikacije, nema ni poticaja za kreativnost i suradničko učenje.

2.2.1. Nastavničko sprječavanje kreativnosti

Nastavnik uvelike utječe na učenike i njihovu kreativnost, bez obzira na to je li riječ o njezinom poticanju ili sprječavanju. Sprječavanje je prisutno kada nastavnik očekuje i prihvaća samo jedan ispravan učenički odgovor. Također, sprječavanje je moguće nastavničkim neuvažavanjem učeničkih mišljenja i ideja te nedopuštanjem pogrešaka iz kojih bi učenici nešto novo mogli i naučiti.

Svakako je važan i nastavnički stav. Ako je taj stav autoritativan, može sprječavati učeničku kreativnost upravo zbog toga što se kod učenika može pojaviti strah i tako se zapravo suzdržavaju od iznošenja vlastitog mišljenja i novih ideja. Nastavnik sprječavanju kreativnosti pridonosi i stalnim nadzorom nad radom učenika (npr. promatranje učenika dok izvršava zadani zadatak), čestim vrednovanjem (učenika dovodi u nedoumicu je li to što radi ispravno), pretjeranim nagrađivanjem i nastavničkim vođenjem sata (npr. nastavnik veći dio

nastavnog sata poučava nastavnu jedinicu koja se obrađuje, odnosno on je aktivni sudionik u nastavi, a učenik je pasivan) (Goleman, Kaufman, Ray 1992). Ivana Leitkam (2008) navodi da nastavničko oslanjanje na vlastito poučavanje i nepružanje učenicima mogućnost bavljenja problemima i ujedno njihova rješavanja dovodi do malih ili nikakvih mogućnosti za postizanje kreativnosti. Takav način rada podupire knjiško učenje i zahtijeva jedan točan odgovor na postavljeno pitanje što nikako ne ide u prilog razvoju učeničke kreativnosti.

Pojedini su nastavnici često nesigurni u sebe i svoje metode rada te prenose tu negativnost na učenike. Učenici vrlo lako osjete nesigurnost te postoji mogućnost da će se i oni osjećati nesigurno prilikom nekog usmenog odgovaranja ili pisanog ispita i tako potiskivati vlastitu kreativnost: „Učitelji velik dio svog života provode u školi. Ako se odluče za kreativni pristup, imat će bogat i sadržajan dio života proveden u školi. U suprotnom, bit će ljuti na sebe što su izabrali tako 'ružan i težak' posao“ (Bognar, 1999: 111) i iz tog razloga uvijek valja razvijati pozitivnu sliku o sebi.

2.2.2. Učeničko sprječavanje kreativnosti

Učenik prvenstveno svojom nesigurnošću može potiskivati svoju kreativnost. Vrlo često u školu učenici dolaze nesigurni u sebe, a dodatan utjecaj na njihovu kreativnost mogu imati i nastavnici. Nažalost, neke škole i dalje rade prema tradicionalnom obrazovnom sustavu koji ne odgovara potrebama djeteta i „To se potvrđuje nastavnim praksom u kojoj najčešće prevladava memoriranje, reproduciranje i interpretacija na najnižoj razini“ (Fabijanac, 2020: 9). Upravo tome pridonosi i kažnjavanje, odnosno neuvažavanje učeničkih pogrešaka i zbog toga se učenicima „uvjetuje uniformirano ponašanje, ali i uniformirano razmišljanje“ (Jukić, 2010: 295). Također, učenicima većinom nastavnik i udžbenik predstavljaju jedini izvor znanja u nastavi te uče zapamćivanjem, a pritom izostaje samostalno rasuđivanje i istraživanje.

Kreativni učenici okarakterizirani su kao oni koji imaju zanimljive, nove i „smiješne“ ideje, no zbog nepravilne i nekvalitetne procjene okoline često takvi učenici razvijaju negativan stav o sebi. Kako ističe Kristina Pančić (2017: 23) „Takva djeca se najčešće prilikom mjerenja sposobnosti i procjene ponašanja okarakteriziraju kao tupi ili spori učenici“. Upravo se zbog takve iskrivljene procjene učenicima ne daju zahtjevniji, prilagođeni zadaci koji bi pomogli njihovom daljnjem napredovanju. Poznato je da takvi kreativni učenici sprječavaju vlastitu

kreativnost i nadasve, mogu imati daljnjih teškoća s učenjem jer „Ona se navikavaju suspregnuti svoju prirodnu tendenciju da kreativno uče pitajući, pogađajući, istražujući i eksperimentirajući te umjesto toga nauče prihvatiti autoritativno učenje“ (Pančić, 2017: 23). Nažalost, učenici postaju pasivni slušači i neproduktivni čimbenici nastave što u suvremenoj nastavi nikako ne bi smjelo biti. Kako je navedeno, razvitkom pozitivne slike o sebi i učenik osjeća samopouzdanje, samopoštovanje i spreman je iznijeti vlastitu kreativnu, novu i zanimljivu ideju.

3. Nastava gramatike u osnovnoj i srednjoj školi

Nastavni predmet Hrvatski jezik, čiji je glavni cilj usvajanje jezika i razvoj komunikacijskih sposobnosti (Lazzarich, 2017), u osnovnoj je i srednjoj školi organiziran u tri međusobno povezana predmetna područja, a to su: hrvatski jezik i komunikacija, književnost i stvaralaštvo te kultura i mediji (Narodne novine, 2019).

Učenje gramatike u osnovnoj školi uvelike je prisutno u svim nižim razredima, odnosno razrednoj nastavi i višim razredima, odnosno predmetnoj nastavi. *Kurikulum nastavnog predmeta Hrvatski jezik za osnovne škole i gimnazije*² polazi od ishoda učenja, a neki od odgojno-obrazovnih ishoda i gramatičkih sadržaja u višim razredima osnovne škole prikazani su u Tablici 1.

Tablica 1. Prikaz odgojno-obrazovnih ishoda i gramatičkih sadržaja u višim razredima osnovne škole.

RAZRED	ODGOJNO-OBRAZOVNI ISHODI	GRAMATIČKI SADRŽAJI
5. razred osnovne škole	OŠ HJ A.5.5. Učenik oblikuje tekst i primjenjuje znanja o promjenjivim i nepromjenjivim riječima na oglednim i čestim primjerima.	morfologija, sintaksa
6. razred osnovne škole	OŠ HJ A.6.5. Učenik oblikuje tekst i primjenjuje jezična znanja o promjenjivim vrstama riječi na oglednim i čestim primjerima.	morfologija, sintaksa
7. razred	OŠ HJ A.7.5. Učenik oblikuje tekst i primjenjuje znanja o	sintaksa, fonetika i

² Kurikulum sadrži odgojno-obrazovne ishode i njihove razrade, sadržaje za ostvarivanje odgojno-obrazovnih ishoda te je svaki odgojno-obrazovni ishod prikazan na razini usvojenosti ocjene *dobar* (3) na kraju pojedinog razreda. Kurikulum je u suvremenoj nastavi zastupljen i kada se govori o programu „Škola za život“ jer svi se razredi, osim 8. razreda osnovne i 4. razreda srednje škole vode kurikulumom, a ne nastavnim planom i programom. A kada se već spominju nastavni planovi i programi, zaključiti se može da „...mogu ograničavati pa i gušiti učeničku kreativnost, stoga drugačiji pristup u kurikulumu može omogućiti nastavnicima veću slobodu i time potaknuti kreativnost“ (Fabijanac, 2020: 24).

osnovne škole	sintaktičkom ustrojstvu rečenice na oglednim i čestim primjerima.	fonologija
8. razred osnovne škole	OS HJ A.8.5. Učenik oblikuje tekst i primjenjuje znanja o rečenicama po sastavu na oglednim i čestim primjerima.	tvorba riječi, sintaksa, fonetika i fonologija

U tablici je vidljiva zastupljenost gramatike u svim višim razredima osnovne škole. Ponajviše se u nastavi, odnosno petom i šestom razredu osnovne škole obrađuje morfologija koja se smatra temeljnim dijelom cjelokupne gramatike, kao i sintaksa. Nadalje, u sedmom razredu osnovne škole zastupljena je sintaksa te fonetika i fonologija. U osmom se razredu osnovne škole poučava tvorba riječi, fonetika i fonologija te sintaksa.

Program nastave Hrvatskoga jezika u srednjoj školi nadovezuje se na program osnovne škole, a odgojno-obrazovni ishodi i gramatički sadržaji u srednjim školama, odnosno gimnaziji prikazani su u Tablici 2.

Tablica 2. Prikaz odgojno-obrazovnih ishoda i gramatičkih sadržaja u srednjoj školi.

RAZRED	ODGOJNO-OBRAZOVNI ISHODI	GRAMATIČKI SADRŽAJI
1. razred gimnazije	SŠ HJ A.1.5. Učenik analizira morfosintaktička obilježja riječi u rečenici i primjenjuje znanja pri oblikovanju teksta.	morfologija, stilistika
2. razred gimnazije	SŠ HJ A.2.6. Učenik razlikuje leksičke slojeve općeporabnoga leksika hrvatskoga standardnog jezika.	morfologija
3. razred gimnazije	SŠ HJ A.3.5. Učenik analizira morfološka obilježja riječi i primjenjuje znanja pri oblikovanju teksta.	sintaksa
4. razred gimnazije	SŠ HJ A.4.5. Učenik analizira glasovni sustav hrvatskoga standardnog jezika.	leksikologija, semantika, tvorba riječi, fonetika i fonologija

U srednjoj se školi gramatika hrvatskoga jezika uči u svim razredima. U prvom razredu veću zastupljenost imaju morfologija i stilistika, dok u drugom razredu prevladava morfologija, a u trećem sintaksa. U četvrtom, ujedno i završnom razredu srednje škole, prevladavaju leksikologija, semantika, tvorba riječi te fonetika i fonologija.

4. Metodički kontekst poučavanja gramatike

Razredno okruženje, socijalni oblici rada, nastavni mediji (izvori, sredstva i pomagala) te metodički postupci vrlo su poticajni za razvoj kreativnosti učenika, ali oni također mogu biti i sprječavajući, prvenstveno u pogledu nedovoljno razvijenih nastavničkih kreativnih ideja u poučavanju gramatike hrvatskoga jezika u osnovnim i srednjim školama. O poticanju i izazovima kreativnosti s kojima se nastavnici susreću u poučavanju gramatike bit će objašnjeno u nastavku rada.

4.1. Razredno okruženje kao poticaj i izazov kreativnog poučavanja gramatike

U nastavi hrvatskoga jezika i poučavanju gramatike razredno okruženje može i treba biti poticajno. Runco (1990) i Starko (1995) tvrde da je okruženje u učionici koje podržava neobične ideje, pruža slobodu mišljenja i slobodu izbora pogodno za kreativna postignuća (prema: Sak, 2004). Pozitivno razredno okruženje stvoriti se može aktivnim učeničkim sudjelovanjem u samoj pripremi nastave hrvatskoga jezika. Osmišljavanjem raznih jezičnih igara učenik ima osjećaj sigurnosti, samopouzdanja, poštovanja, suradnje te vrlo pozitivno utječe na razvitak vlastitog mišljenja. Također, humor je uvelike poticajan čimbenik u razrednom okruženju koji može biti i razlogom „pozitivne“ buke. Usko je povezan s kreativnošću jer potiče divergentno mišljenje učenika te aktivno povezuje nove ideje na različite načine. Humor „uvelike utječe na podizanje kvalitete obrazovnoga procesa, stoga humor nije tek puko sredstvo razonode – on omogućuje poboljšanje međugeneracijskih odnosa“ (Dramac i Lazzarich, 2016: 88). Potom, „Humor može biti i sukus i ekstrakt školskih situacija te je u psihi čovjeka blizak sposobnosti za igru, razvijanju spontanosti i kreativnosti“ (Jukić, 2010: 300). U nastavi gramatike humor se može primijeniti na različite zadatke. Primjerice, učenicima se može zadati kreativan zadatak osmišljavanja vica u kojemu će iskoristiti što više zadanih pridjeva i pri tome ih stupnjevati (bijel, malen, zao, jak, gorak, smiješan). Tako će zapravo nastavnik napraviti i unutarpredmetnu korelaciju s nastavom književnosti i stvaralaštva.

Osim što može biti poticajno, u nastavi hrvatskoga jezika i poučavanju gramatike razredno okruženje može predstavljati i izazov. Ukoliko se u razredu svakodnevno ne stvara opušteno

okruženje, utoliko se ni učenici neće osjećati slobodnima izražavati svoje mišljenje te dolaziti do rješenja na kreativan način. Negativan razredni ugođaj ostvaruje se i samim nastavničkim pristupom. Upravo autoritativan nastavnički stav učenike čini bojažljivima, napetima te nesigurnima u sebe. No, i „prijateljski“ stav može biti negativan. Ako je nastavnik stvorio previše prijateljski odnos s učenicima, oni to mogu početi iskorištavati. Pojam „iskorištavati“ odnosi se na to da učenici imaju preveliku slobodu i ne ponašaju se u skladu s kućnim redom škole. Također, tada učenici nastavnika ne shvaćaju ozbiljno. Prema tradicionalnoj nastavi gramatike smatra se da je nastava usmjerena na udžbeno gradivo, odnosno samu gramatiku koja se poučava „te se učenik mora privući i prilagoditi gramatici, a ne obratno“ (Težak, 1996: 52). Upravo tim stavom teško je i prilagoditi razredno okruženje i nastavu usmjeriti na učenika, odnosno učenika staviti u kreativno sudjelovanje same nastave gramatike. Izazovnom poučavanju gramatike pridonosi stalni, nepromijenjeni razredni ugođaj, odnosno isti, monotoni prostor. Iako nastavnici mogu prostoriju mijenjati i prilagođavati ovisno o oblicima rada koji su pripremljeni za nastavni sat, većina njih učionice ostavlja onakvima kakve jesu, a poznato je da „svaku promjenu učenici radosno očekuju“ (Fabijanac, 2020: 11). Također, izazovnom razrednom okruženju pridonosi i nedostatak razrednih materijala, školskih klupa, ali isto tako i vidljivih nastavnih gramatičkih sadržaja (npr. tablica s primjerima imenica, glagola, pridjeva) te buka „koja je ometajući čimbenik u nastavi hrvatskoga jezika“ (Bjedov, 2019: 34). Uspostavljanje reda i mira te praćenje razine buke u razredu važno je organizacijsko i nastavničko umijeće i „mnogi učenici ne mogu odoljeti prilici da 'dopušteno' galame“ (Kyriacou, 2001: 101). No, razina buke u razredu pomno se treba pratiti i prilagođavati ako u nekim aktivnostima postane prevelika. Upravo je buka jedan od razloga zbog kojega nastavnici ne primjenjuju skupinski oblik rada u nastavi gramatike.

4.2. Oblici rada kao poticaj i izazov kreativnog poučavanja gramatike

U nastavi hrvatskoga jezika mogu se primjenjivati sljedeći socijalni oblici rada: frontalni, individualni i skupinski rad te rad u paru. Navedeni socijalni oblici rada mogu biti poticajni, ali i vrlo izazovni kada je riječ o poučavanju gramatike.

4.2.1. Frontalni rad

Frontalni rad ekonomičniji je jer, za razliku od individualnog i skupinskog rada te rada u paru, ne zahtijeva veći broj određenih sredstava i vremena pri oblikovanju nastave te ga većina nastavnika primjenjuje zbog toga što ga smatraju najboljim načinom poučavanja gradiva gramatike. Upravo frontalnom nastavom nastavnici mogu odjednom poučavati veći broj učenika (Matijević i Radovanović, 2011) i potrebne informacije prenose se brzo i jednostavno. Frontalni oblik rada olakšava disciplinske mjere (nastavnik vrlo lako samim pogledom može lako kontrolirati i smiriti učenike) i prikladan je u nastavi u kojoj nedostaje vremena, a određena se nastavna jedinica treba sažeto i uz poštovanje tijeka nastave učinkovito obraditi (Pranjić, 2013). Također, učionice su same po sebi opremljene za takav oblik rada (npr. ploča na prednjoj frontalnoj strani zida) što potvrđuje prednost takve nastave.

No, frontalni rad čini se pasivnim jer u tom socijalnom obliku rada prevladava nastavničko izlaganje. Kako ističe Filip Jelavić (1998: 139) „Rad nastavnika s velikom grupom (frontalni rad) predstavlja ozbiljan ograničavajući faktor: sputava inicijativu učenika i uopće orijentaciju na učenika (socijalna i afektivna komponenta)“. Frontalnim radom učenici ne sudjeluju u samom nastavnom procesu već postaju pasivni slušači i mogućnosti za uvažavanje individualnih razlika među velikim brojem učenika vrlo su male (Matijević i Radovanović, 2011). Frontalni oblik rada zapostavlja društveno-odgojni vid nastavnog procesa te ima premalo mjesta za učeničku suradnju, aktivnost, produktivnost, kreativnost, samostalnost, odlučivanje, kritičnost i međusobnu toleranciju (Pranjić, 2013). Često se učenici dovode u pasivnu primateljsku ulogu te česta primjena frontalnoga rada može dovesti do školskih frustracija učenika, pa i samih nastavnika (Mattes, 2007).

4.2.2. Individualni rad

Individualni rad smatra se najboljim oblikom uklanjanja učeničkog pasivizma i taj bi se oblik rada mogao u nastavi gramatike preporučiti „kao najuspješniji nastavni oblik“ (Težak, 1996: 129). Taj socijalni oblik rada učenika čini samostalnim, samopouzdanijim, snalažljivijim jer „Nastavnici svakodnevno, nakon nekoga zajedničkoga dogovora, nakon nekoga objašnjavanja i pokazivanja, traže od učenika da individualno riješe neke zadatke, da nešto kreiraju, da nešto propitaju, da pronađu neke informacije na internetu, da upišu podatke u neke obrasce itd.“ (Matijević i Radovanović, 2011: 205). Učenik je aktivan i radi

samostalno, uči sam otkrivajući. Nastavnik ima mogućnost slijediti i provjeravati napredak u učenju pojedinog učenika i individualni je rad u službi variranja nastavnih metoda te vremenski rasterećuje nastavnika (Pranjić, 2013). Primjerice, učenicima se može zadati samostalni istraživački zadatak u kojemu će pomoću zadane literature istražiti te objasniti razliku između glagolskog i imenskog predikata.

Iako najbolji oblik, individualni rad ima i svoje izazove. Izazov predstavlja motiviranje učenika, a nedostatkom učeničke motivacije često dolazi do gubitka volje izvršavanja zadataka i time se sprječava učenička kreativnost jer „Nedostatno je motivacijske aktivnosti provoditi samo u početnim etapama sata“ (Češi i Ivančić, 2019: 23). Ako je prisutna motivacija tijekom cijelog nastavnog sata, onda je povećan i učenički interes, a interes uključuje afektivno sudjelovanje, ustrajnost, promišljanje i usmjerenu pažnju (prema: Askell-Williams i Lawson, 2001). U nastavi je gramatike individualni rad najbolji način rješavanja zadanih zadataka i učenja gramatičkih sadržaja, no nije najbolji način poticanja kreativnosti. Nastavnicima je u cilju potaknuti učeničko samopouzdanje, kreativnost i poštovanje, ali individualnim se oblikom rada često to ne može postići, prvenstveno u pogledu poučavanja gramatike koja je učenicima apstraktna i „Osim toga, za individualni rad traži se mnogo više nastavnikova rada (čitaj: i više nastavnika), suvremeno opremljenog prostora, nastavnih sredstava i didaktičkog materijala“ (Težak, 1996: 129). Izazov je i taj što u individualnom radu nedostaje dovoljno socijalnih odnosa pri učenju koji bi se trebali sve više primjenjivati u suvremenoj nastavi (prema: Pranjić, 2013).

4.2.3. Skupinski rad

Skupinski rad smatra se vrlo poticajnim jer potiče učenike na samoučenje, stvaranje dobrog razrednog okruženja i prihvaćanje različitih mišljenja. Za skupinski rad vrlo je važna njegova uspješna organizacija jer „Učenik, sudjelujući u grupnim aktivnostima, stječe stanovita iskustva, tj. uči“ (Jelavić, 1998: 40). Skupine bi trebale biti sastavljene od učenika različitih interesa, sklonosti i mogućnosti i „U učeničkom projektu trebaju se jasno definirati ciljevi, podijeliti uloge i osmisliti tijek izrade projekta kako bi takav način rada bio učinkovitiji“ (Ivon i Vrsaljko, 2009: 152). Stjepko Težak (1996) za skupinski rad navodi sljedeće:

„Dječju sklonost za udruživanjem, koja obično kulminira oko jedanaeste i dvanaeste godine, valja iskoristiti i u nastavi gramatike, iako zbog prirode predmeta i učeničke dobi gramatika pripada nastavnim sadržajima za koje u uvjetima četrdesetpetminutnog nastavnog sata i pretrpanih razrednih odjela grupni rad nije osobito pogodan.“ (Težak, 1996: 128)

Smatra se da je u poučavanju gramatike skupinski rad prikladan za jednostavnije zadatke, odnosno poučavanje jednostavnijih nastavnih jedinica (npr. utvrđivanje i ponavljanje znanja o padežima). Prilikom skupinskog rada valja imati na umu i sporost rada pojedinih skupina te brzopletu i površno obavljanje zadanog zadatka. Iako je skupinski oblik rada vrlo poticajan za razvijanje učeničke kreativnosti, u nastavi gramatike ne primjenjuje se često upravo zbog niza izazova i straha da se nastavna jedinica ne obradi kvalitetno. Jedan od izazova u primjeni skupinskoga rada je razredno okruženje koje je vrlo je važno i odnosi se i na ozračje među učenicima, ozračje između nastavnika i učenika te je temeljno pravilo za uspješan razvoj skupine. Nadalje, izazovna je i sama organizacija nastavnoga sata kako bi skupinski rad postigao svoj cilj. Zatim je potrebno planirati način raspodjele učenika po skupinama te njihov raspored sjedenja unutar skupina. Nakon raspodjele treba valjano odrediti uloge svakog pojedinca unutar skupine te tako prenijeti odgovornost na svakog člana, što je vrlo izazovno i ovisi o raspoloženju, volji i znanju učenika. Također, za uspješan tijek skupinskoga rada valja imati izmjenu tihoga rada, rada u paru i razgovora u kojima se rješavaju zadani problemi/zadaci. Nakon odrađenog zadatka slijedi predstavljanje rezultata, a za uspješnu prezentaciju potrebno je aktivirati slušateljevu mrežu znanja. Na samom kraju skupinskoga rada, valja vrednovati rezultate unutar skupine. No, prilikom vrednovanja može se dogoditi da rezultati nisu u skladu s radom pojedinih učenika jer je ponekad prisutno subjektivno vrednovanje za razliku od objektivnoga koje bi trebalo dominirati (Đurić, 2013). Sve u svemu, primjena skupinskoga rada vrlo je zahtjevna.

4.2.4. Rad u paru

Rad u paru socijalni je oblik rada kojim se omogućuje stjecanje suradničkih kompetencija i zadovoljava potreba za razgovorom jer „Svim je ljudima urođena potreba za komunikacijom, a u nastavi se često ovoj potrebi ne daje dovoljno prostora“ (Đurić, 2013: 27). Često se primjenjuje u poučavanju gramatike jer njime učenici dolaze do kvalitetnijih rješenja, zadovoljavaju vlastitu potrebu za razgovorom i stječu suradničke kompetencije

(Matijević i Radovanović, 2011). Zbog toga je ovaj socijalni oblik rada izrazito suradnički jer u njemu „dvojica učenika zajedno uče 'jedan od drugoga', jedan drugom pruža podršku, jedan drugog kontrolira, ispravlja, dopunjuje, poučava (...)“ (Jelavić, 1998: 40). Rad u paru „Ne stvara nikakve posebne poteškoće i gotovo ga je uvijek moguće primijeniti kada to zahtijevaju nastavni sadržaji ili osobnost učenika kao subjekta nastave“ (Pranjić, 2013: 121). Učenici su aktivni, oslobođeni pritiska organiziranoga učenja te razvijaju suradničke kompetencije i zapravo se stvara odnos ja-ti kojim se omogućava postizanje potrebnih socijalnih ciljeva učenja (Pranjić, 2013).

Iako radom u paru trebaju razvijati suradnju i bliskost s drugim učenicima, često je ta suradnja izostavljena. Jedan od razloga izostavljenosti suradnje upravo je neslaganje među učenicima. Učenici znaju pružiti otpor prilikom suradnje s učenicima koji im nisu dragi, s kojima se ne druže i s kojima teško komuniciraju. Izazov rada u paru upravo je sprječavanje razgovora o raznim drugim temama i preusmjerenje na zadatak. Postoji i mogućnost tipiziranja uloga obaju partnera te mogućnost da jedan učenik dominira (Pranjić, 2013).

4.3. Nastavni mediji kao poticaji i izazovi kreativnog poučavanja gramatike

Nastavni mediji u poučavanju gramatike imaju ulogu učinkovitijeg poticanja učenja i postizanja ciljeva. No, nastavni mediji mogu predstavljati izazov kada je riječ o nastavi hrvatskoga jezika i poučavanju gramatike. O nastavnim medijima (izvori, sredstva i pomagala), njihovim poticajima i izazovima kreativnosti bit će objašnjeno u nastavku.

4.3.1. Nastavni izvori

Stjepko Težak (1996) navodi da je nastavni izvor svaki ostvaraj hrvatskoga jezika u svim usmenim i pismenim pojavnostima, stoga se izvorima bilo kojeg jezika, pa tako i hrvatskoga, smatraju tekstovi stvoreni na tom jeziku. Razlikuje tri vrste tekstova koji su u službi nastavnoga izvora: tekstovi dani neposrednom živom riječju (nastavnik, učenik, glumac itd.), tekstovi dani prijenosom žive riječi (radijski i televizijski prijenos itd.) te tekstovi dani pismom (pisma, nastavni listići, knjige itd.).

Tekstovi dani prijenosom žive riječi podrazumijevaju prijenos zvučnikom, radijski i televizijski prijenos, zvučni film, videosnimke. Smatra se da nastavnici moraju iskoristavati živu riječ koju posjeduju navedena priopćajna sredstva. Radijski i televizijski prijenos jako se dobro mogu iskoristiti u nastavi gramatike jer omogućuju učeničko stvaralaštvo i pridonose razvoju kreativnosti (Fabijanac, 2020). Vesna Bjedov (2019) navodi da je učenike prilikom slušanja radijskog ili gledanja televizijskog prijenosa potrebno točno uputiti u zadatak, odnosno ono što trebaju promatrati ili slušati. Navodi primjere kreativnih zadataka usmjerenoga gledanja čujno-vidnoga zapisa te usmjerenoga slušanja čujnoga zapisa u nastavi gramatike: *Odaberite, pogledajte i poslušajte televizijsku emisiju informativnoga, sportskoga ili drugoga sadržaja. Zapišite riječi koje držite da nisu pravilno izgovorene s obzirom na naglasak. / Poslušajte radijsku emisiju po izboru i zapišite riječi za koje držite da su stranoga podrijetla. Pronađite zapisane riječi u odgovarajućem rječniku i utvrdite njihovo podrijetlo.* itd. (Bjedov, 2019: 126).

No, televizijski i radijski prijenos osim što predstavljaju poticaj u poučavanju gramatike, dakako, predstavljaju i izazov. Televizijski prijenos, odnosno filmovi predstavljaju „didaktički manje vrijedna sredstva koja su učenicima omiljena jer pritom ne treba ništa učiti“ (Mattes, 2007: 102). Izazovi prikazivanja filma u nastavi sljedeći su: slika i ton vidljivi su samo jednom i vrlo kratko djeluju na promatrača, brojni filmovi primjereni za nastavu preopterećeni su informacijama i učenici nisu stekli naviku razgovora o filmu nakon njegovoga gledanja (Mattes, 2007). Baš kao što je primjena televizijskih prijenosa izazov u nastavi gramatike, tako je izazovna primjena i radijskih prijenosa. Prilikom radijskoga prijenosa valja obratiti pozornost na odabir same čujne snimke. Snimka ne bi trebala biti pretrpana činjenicama, podacima, pojmovima, brojkama, ne bi trebala sadržavati govornikovo prebrzo govorenje, nepotrebno ili nedovoljno obraćanje slušatelju, preduge višestruko složene rečenice. Nadalje, valja izbjegavati one koje imaju neumjerenu i neprimjerenu uporabu zamjenica (prvenstveno odnosnih i osobnih) i pretjeranu uporabu tuđica (Težak, 1996).

4.3.2. Nastavna sredstva i pomagala

Nastavna sredstva bila bi izvori nastavnih sadržaja (npr. programi, udžbenici, priručnici), a nastavna bi pomagala „više bila tehnička sredstva u nastavi kao što su

grafoskopi, videorekorderi, ploče, krede itd.“ (Pranjić, 2013: 78). Nastavna sredstva i pomagala vrlo su poticajna, ali isto tako i izazovna u nastavi gramatike.

Računalni programi potiču interaktivno učenje koje je oblik individualizacije i zasniva se na sigurnoj dijagnozi spoznajnog stanja učenika. Upravo takvi programi potiču stalni učenički rad. No, zbog raznih nedostataka nastavnici računalne programe u nastavi gramatike izbjegavaju. Nedostatak, odnosno jedan od izazova je taj da postoji mogućnost da se učenici priviknu da stroj misli umjesto njih. Kao primjer može se navesti zadatak za domaću zadaću koji od učenika zahtijeva pronalazak novih primjera za vježbanje glasovnih promjena. Učenici često umjesto kreativnog osmišljavanja i pronalaska primjera prvo uključe računalo te odlaze na internet pronaći primjere. Samim time ne razvija se učeničko kreativno mišljenje već se stvara prividno snalaženje na internetu. Računalnu simulaciju učenici često doživljavaju kao igru te učenje uz računalo ponekad donosi probleme motiviranja učenika koji uče uz program, odnosno čini ih društveno izoliranima (Pranjić, 2013).

Udžbenici i priručnici omogućavaju pregled cjelokupnog gradiva te se mogu koristiti u svakom trenutku u sklopu nastave. Primjereno su osmišljeni učeničkoj dobi i nude zadatke različite težine i podržavaju diferencirano učenje. Udžbenik se u nastavi može iskoristiti u cjelini (i udžbenički tekst i metodički pristup) u svrhu bilo kojeg socijalnog oblika rada učenika u kojemu mogu pronalaziti nepoznate ili potrebne jezične činjenice, što je izuzetno poticajno (Težak, 1996). Međutim, nastavnici udžbenik u nastavi gramatike ne primjenjuju često jer „Događa se naime, osobito u osnovnoj školi, da učenici uzalud nose pune torbe knjiga, a ne znaju hoće li im trebati jer nastavnik katkad poučava 'po svojoj metodi' koja isključuje udžbenik“ (Težak, 1996: 160). Normalno je da se udžbenik na satu gramatike ne primjenjuje uvijek, što stvaralački pristup i dopušta, ali ga nikako ne isključuje iz cjelokupne nastave (Težak, 1996). Udžbenici vrlo brzo zastarijevaju i valjalo bi ih što češće uključivati u nastavu hrvatskoga jezika, a ne primjenjivati samo za vježbanje ili zadavanje domaće zadaće.

Grafoskop se kao nastavno pomagalo koristio prije dolaska računala, internetskog priključka i pametnih ploča. Predstavljao je tehničko pomagalo koje je, koristeći se prozirnicama, omogućavalo svim učenicima vizualno praćenje odvijanja nastavnoga procesa. Grafoskop ima svoje prednosti, a to je mogućnost istovremenog pisanja i crtanja po prozirnici te uključivanje svih učenika kao subjekata nastavnog procesa. Nadalje, prekrivanjem prozirnica jedne preko druge omogućava se analitičko-sintetički postupak i razrada kompleksnosti nekog sadržaja. Također, učenici radeći individualno, u paru ili u skupinama

moгу ispisivati prozirnice. Primjerice, u nastavi gramatike učenici mogu dobiti zadatak osmisлити plan ploče o padežima. No, nastavnici su unaprijed pripremljenim prozirnicama vezali nastavu isključivo za samoga sebe (nastavnika), gradivo i cilj, a učenike se ostavljalo po strani (nisu sudjelovali u nastavnom procesu). Primjena je prozirnica često priječila zajednički nastanak strukture nastavnog sadržaja i učenici nisu imali mogućnost svojim stvaralaštvom pridonositi organizaciji nastavnoga sata (Pranjić, 2013). Izazov u njegovoj primjeni u nastavi gramatike je pripremanje prozirnice koje, iako uključuje učenike u nastavni proces, nije svojevrsni kriterij izražavanja i poticanja učeničke kreativnosti i fokus je na pomagalu, a ne na učeniku te na nezanimljivom prepisivanju gramatičkih pravila s prozirnice.

Ploča predstavlja osnovno nastavno pomagalo, a u suvremenoj se nastavi osim zidne ploče, ponajviše koristi i pametna ploča. Prednosti ploče kao nastavnog pomagala jesu: prikupljanje informacija o nastavnom gradivu, predstavlja skupljalište ključnih riječi i mjesto pojašnjavanja težih pojmova te ima disciplinsku funkciju jer traži od učenika da prepisuju u bilježnice ono što se nalazi na ploči. Iako ploča ima niz prednosti, mogući su i neki izazovi: nemoguće je na njoj predstaviti razvoj i dinamičke procese te kod velikog gradiva zbog brisanja prethodnoga nemoguć je cjelovit uvid u njegov sadržaj i međusobne odnose (Pranjić, 2013). Kada se govori o pametnoj ploči u suvremenoj nastavi, i kod nje su uočeni izazovi. Pametna ploča ponekad zna prestati s radom, odnosno ne dopušta aktivno prebacivanje bez računala. U tom slučaju nastavnik mora imati pripremljen zamjenski način održavanja nastavne jedinice i izvršavanja zadatka te postizanja ciljeva i ishoda.

4.4. Metodički postupci kao poticaji i izazovi kreativnog poučavanja gramatike

U poučavanju gramatike često se primjenjuju različiti metodički postupci koji mogu aktivirati učenike na različite načine. Prije svega, mogu potaknuti socijalizaciju učenika i humor u nastavi, omogućiti slobodu izražavanja i stvaranja te usmjeriti učenike na kreativnost i kritičko mišljenje. U nastavku će se razmotriti nekoliko metodičkih postupaka koji mogu biti poticajni, ali i izazovni u kreativnom poučavanju gramatike.

Oluja ideja. U poučavanju gramatike često se primjenjuje oluja ideja kao postupak koji „pomaže da se proširi razumijevanje nekog problema ili da se sakupe ideje za ostvarenje određenog plana“ (Niehl i Thömmes, 2002: 71). Oluja ideja primjenjuje se tako da unutar

zadanoga vremena na određeni pojam učenici iznose što više ideja kojih se prisjete promatrajući napisanu riječ, odnosno ono što im „padne na pamet bez obzira je li točno ili nije“ (Bjedov, 2019: 56). Nadalje, „Takvim metodičkim postupkom učenici se slobodno izražavaju o nekoj temi, prizivaju predznanje i postavljaju pitanja o određenom problemu“ (Fabijanac, 2020: 13). U nastavi gramatike nastavnik može primijeniti taj postupak tako da na ploču napiše pojam *glagol* i učenici iznose sve što mogu povezati s tim pojmom. Osim što se može primijeniti u cijelom razredu, oluja ideja može se primijeniti i u skupinama. No, pri takvoj primjeni oluje ideja valja učenike podijeliti u veće skupine. Izazov predstavlja podjela učenika u manje skupine jer postoji mogućnost ponavljanja istih ideja (prema: Niehl i Thömmes, 2002). Mogući izazov je i učeničko iskorištavanje pružene prilike slobodnog izražavanja misli, odnosno učenici znaju svjesno govoriti nepovezane ideje, gluposti i time provocirati nastavnika (prema: Mattes, 2007).

Šest mislećih šešira. Metodički postupak šest mislećih šešira postupak je kojim se zadatak, odnosno tema gleda s više različitih motrišta: „Takvim metodičkim postupkom učenici se slobodno izražavaju o nekoj temi, prizivaju predznanje i postavljaju pitanja o određenom problemu“ (Bognar, 2010: 9) te „Postupak sugerira da u rješavanju nekih problema prilazimo i kao procesu, i emocionalno, i kritički, i optimistički, tražeći informacije, ali i nove ideje“ (Bognar, 2012: 18) što podjela na šest različitih mišljenja, odnosno šešira različitih boja³ zapravo i obuhvaća. U nastavi gramatike navedeni postupak može biti i jest vrlo poticajan, a Monika Fabijanac (2020) navodi primjer korištenja postupka u nastavi sintakse:

„Ako je, primjerice, sintaktička tema priložne rečenice, tada bijeli šešir može utvrditi ukupan broj priložnih rečenica u tekstu, zatim crni šešir može utvrditi koji su nedostaci ili slaba mjesta primjene priložnih rečenica u tekstu, žuti šešir može istaknuti prednosti primjene priložnih rečenica, zeleni se šešir može usredotočiti na to kako priložne rečenice mogu pridonijeti kreativnosti teksta, crveni šešir može analizirati one priložne rečenice kojima se iskazuju osjećaji i na kraju plavi šešir može dati riječ ponovno crnomu ili bijelomu šeširu da bi razgovor vratio u praktične okvire.“ (Fabijanac, 2020: 13-14)

Primjena tog postupka može predstavljati i izazov u poučavanju gramatike. Tema nastavnoga sata gramatike trebala bi biti usmjerena prema problemskim jezičnim pitanjima s

³ **Bijeli šešir** zanimaju informacije, **crveni šešir** iskazuje svoje osjećaje i intuiciju, **crni šešir** ukazuje na moguće nedostatke, **žuti šešir** iskazuje pozitivne činjenice, **zeleni** je **šešir** kreativan i stvara nove ideje, a **plavom** je **šeširu** zadatak usmjeravati druga mišljenja (Bognar, 2010).

više mogućih načina rješavanja kako bi taj metodički postupak bio uspješno primjenjiv. Također, naglasak bi primjene toga postupka trebao biti na procesu rješavanja problema i diskusiji, a ne toliko na samom rezultatu.

Razmisli/u paru razmijeni. U nastavi je to postupak u kojemu učenici međusobno razmjenjuju razmišljanja ili zapise o zadanoj temi (prema: Bjedov, 2019). Najčešće se parovi sastoje od članova koji se dobro poznaju pa im je lakše razmjenjivati ideje te se ne gubi vrijeme na premještanje. Može se koristiti u etapi motivacije „kao način prisjećanja o onome što učenici već znaju ili misle o određenoj temi, a može se koristiti i u etapi provjere stečenih spoznaja kada učenici mogu sažeti ono što su naučili na satu“ (Pelikan, 2013: 21). Postupak zahtijeva određeno pitanje, temu razgovora ili zadatak i upute te je odličan oblik suradničkoga učenja. U nastavi gramatike navedeni se postupak može vrlo dobro primijeniti. Primjerice, učenicima se postavi pitanje *Koji su glavni ciljevi tvorbe riječi?* te se objasne upute za izvršavanje zadatka. Svaki par, odnosno svaki učenik u paru mora razmisliti o mogućem objašnjenju tvorbe riječi i njezinih ciljeva te razmijeniti sa svojim prijateljem iz klupe. No, primjena toga postupka može biti i izazov upravo zbog nemogućnosti prisjećanja određenog nastavnog gradiva ako se taj postupak primijeni u etapi motivacije.

Intervju (intervju u tri koraka). U nastavi gramatike metodički postupak intervjuja vrlo je poticajan zbog toga što uključuje međusobnu učeničku suradnju, razumijevanje, slušanje i razgovaranje. To je „razgovor u kojem jedna osoba ili jedna skupina postavlja pitanja o nekoj temi na koju sugovornik odgovara“ (Mattes, 2007: 191). Cilj navedenoga postupka međusobno je razumijevanje i interesiranje za život i iskustvo sugovornika o određenoj temi (prema: Niehl i Thömmes, 2002). Intervju u tri koraka provodi se u skupini od tri učenika tako da učenik A postavlja pitanje učeniku B, a učenik C sve zapisuje⁴. Također, uloge se izmjenjuju kako bi svaki učenik imao sve opisane mogućnosti navedenoga postupka (prema: Bjedov, 2019). U nastavi gramatike intervju se može primijeniti tako da se učenici međusobno ispituju o svakodnevnom životu, ali pri tome koriste što više stupnjevanih pridjeva. Iako vrlo poticajan, primjena tog metodičkog postupka može biti i izazov. Izazov može biti upravo neupućenost učenika u određeni dio života sugovornika te intervju može postati nezanimljiv. Izazov predstavlja i osmišljavanje pitanja te njihov redoslijed postavljanja sugovorniku u razgovoru. Postoji mogućnost i da sugovornik ne želi odgovarati na neka postavljena pitanja, stoga uvijek treba imati pripremljena zamjenska pitanja ili improvizirati.

⁴ Intervju se može ostvariti i u četveročlanoj skupini u kojoj, u tom slučaju, učenik A postavlja pitanje učeniku B, zatim učenik C učeniku D i obrnuto te na kraju članovi skupine razmjenjuju sve odgovore (Bjedov, 2019).

Kuglični ležaj ili dvostruki krug sjedenja. Metodički postupak kuglični ležaj vrlo je zanimljiv postupak koji se može primijeniti u nastavi gramatike. To je svojevrsna igra raspravljanja kojom se potiče razmjena iskustava, međusobna komunikacija i „Pri toj vježbi jedan partner uvijek sluša, a drugi govori“ (Mattes, 2007: 30). Taj postupak sastoji se od dviju skupina učenika. Prva skupina učenika sjedi u vanjskom krugu licem okrenutim prema unutarnjem krugu, a druga skupina u unutarnjem krugu licem okrenutim prema vanjskom krugu. Dakle, uvijek dva učenika sjede licem okrenutim jedan prema drugome. Svi parovi razgovaraju o zadanoj temi, a nakon određenog vremena vanjski se krug pomiče za jedno mjesto udesno. Zatim se ponovno razgovara o temi, samo s drugom osobom (prema: Niehl i Thömmes, 2002). Primjerice, učenicima se kao glavna tema rasprave zadaju zamjenice o kojima moraju raspravljati na temelju prethodno stečenoga znanja (npr. objasniti što su zamjenice, navesti vrste zamjenica i oprimjeriti itd.). No, kuglični ležaj može imati i svoje izazove, a to su sljedeći: provedba zahtijeva određeni angažman i metoda ne može prvi put savršeno funkcionirati te razvija svoje mogućnosti tek tada kada učenici, odnosno razred stekne rutinu u primjeni (prema: Mattes, 2007).

Učenicima je potrebno prikazati većinu metodičkih postupaka. Metodičke postupke smatraju igrom, a poznato je da se kroz igru najviše i uči. Primjenom raznih metodičkih postupaka u nastavi gramatike hrvatskoga jezika zasigurno će se poboljšati sama kvaliteta nastave, zanimanje za nju te ponajprije učeničko znanje.

5. Metodologija istraživanja – predmet i cilj

U ovome poglavlju prikazat će se provedeno istraživanje o mogućim izazovima kreativnosti u poučavanju gramatičkih sadržaja u nastavi hrvatskoga jezika. Istraživanje je provedeno među osnovnoškolskim i srednjoškolskim nastavnicima hrvatskoga jezika. Cilj je istraživanja bio utvrditi koliko je nastavnicima izazovno osmisliti i primijeniti kreativne aktivnosti u nastavi hrvatskoga jezika te u kojoj su mjeri nastavnicima izazovni metodički aspekti, kao što su razredno okruženje, nastavni mediji, socijalni oblici rada te metodički postupci u kreativnom poučavanju gramatike. Od ispitanika se zahtijevalo izjašnjavanje o primjeni sljedećih metodičkih postupaka u nastavi gramatike: oluja ideja, šest mislećih šesira, razmisli/u paru razmijeni, intervju u tri koraka te kuglični ležaj. Ispitanicima je ponuđena i mogućnost *ostalo* u kojoj su trebali, ako koriste neke druge metodičke postupke koji nisu navedeni u tablici, napisati o kojim je metodičkim postupcima riječ. Tvrdnja nije zahtijevala dodatna pojašnjenja ispitanih nastavnika.

5.1. Uzorak istraživanja

Uzorak je istraživanja obuhvatio 32 nastavnika hrvatskoga jezika iz različitih vrsta škola. Sudjelovalo je troje ispitanika muškoga spola i 29 ispitanica ženskoga spola. Podatci o uzorku nastavnika prikazani su u brojčanom i postotnom omjeru u Tablici 3.

Tablica 3. Uzorak.

Uzorak	Broj ispitanika:	Postotak:
Muški spol:	3	9,4 %
Ženski spol:	29	90,6 %
Ukupno:	32	100 %

Od 32 ispitanika, njih 20 nastavnici su u osnovnoj školi, a 12 (13)⁵ je nastavnika u srednjoj školi, i to po 6 ispitanika u gimnaziji i strukovnoj školi. U umjetničkoj srednjoj školi ne poučava niti jedan ispitanik. Podatci o vrsti škole u kojoj ispitanici nastavnici poučavaju prikazani su na Slici 1.

Slika 1. Vrsta škole.

⁵ Za podatak o vrsti škole moguće je bilo označiti više odgovora ako nastavnik predaje u dvjema ili više škola. Zbog toga je moguće minimalno odstupanje od 100 %. U ovom slučaju cjelokupan postotak iznosi 102,9 %.

5.2. Instrument istraživanja

Istraživanje je provedeno metodološkim postupkom anketiranja kojim su ispitani osnovnoškolski i srednjoškolski nastavnici hrvatskoga jezika. Anketni upitnik⁶ bio je u potpunosti anonim i obuhvaćao je deset tvrdnja koje su se odnosile na moguće izazove kreativnosti u nastavi gramatike hrvatskoga jezika. Nastavnici su se na početku samoga upitnika trebali izjasniti o svojem spolu te vrsti škole u kojoj poučavaju. Prvom se tvrdnjom tražilo nastavničko izjašnjavanje o tome u kojoj je mjeri njihova nastava gramatike kreativna, a drugom, trećom i četvrtom tvrdnjom izjašnjavanje o tome pronalaze li kreativne ideje u stručnoj literaturi, udžbenicima i na internetu. Peta i šesta tvrdnja zahtijevale su nastavničko izjašnjavanje o tome koliko im je izazovno osmisliti i primijeniti kreativne ideje u svojoj nastavi gramatike. Sljedećim trima tvrdnjama tražilo se nastavničko izjašnjavanje o tome koliko im razredno okruženje, socijalni oblici rada te nastavni mediji predstavljaju izazov u poučavanju gramatičkih sadržaja. Posljednja tvrdnja zahtijevala je izjašnjavanje o primjeni pet odabranih metodičkih postupaka u nastavi gramatike hrvatskoga jezika: oluja ideja, šest mislećih šešira, razmisli/u paru razmijeni, intervju u tri koraka i kuglični ležaj. Uz navedene je tvrdnje ponuđena skala od tri moguća odgovora: (1) *nikad*, (2) *ponekad*, (3) *često* pri čemu su nastavnici trebali odabrati jedan odgovor te uz svaku tvrdnju (osim posljednje) obrazložiti svoj odabir odgovora.

Istraživanje, odnosno anketiranje nastavnika provedeno je preko platforme Google obrasci. Upitnik je postavljen u Facebook grupama⁷ te je takav način anketiranja omogućio sudjelovanje nastavnika hrvatskoga jezika u cijeloj Republici Hrvatskoj. Platforma Google obrasci obrađuje podatke te ih prikazuje grafički, brojčano i u postotnom omjeru. Anketna je pitanja moguće pregledati pojedinačno, ali i anketu, odnosno sve odgovore jednog ispitanog nastavnika odjednom. Anketni je upitnik u potpunosti bio dobrovoljan i anonim te ne dozvoljava prikaz osobnih podataka ispitanika, što omogućuje sigurnost.

⁶ Anketni upitnik nalazi se u Prilogu 1.

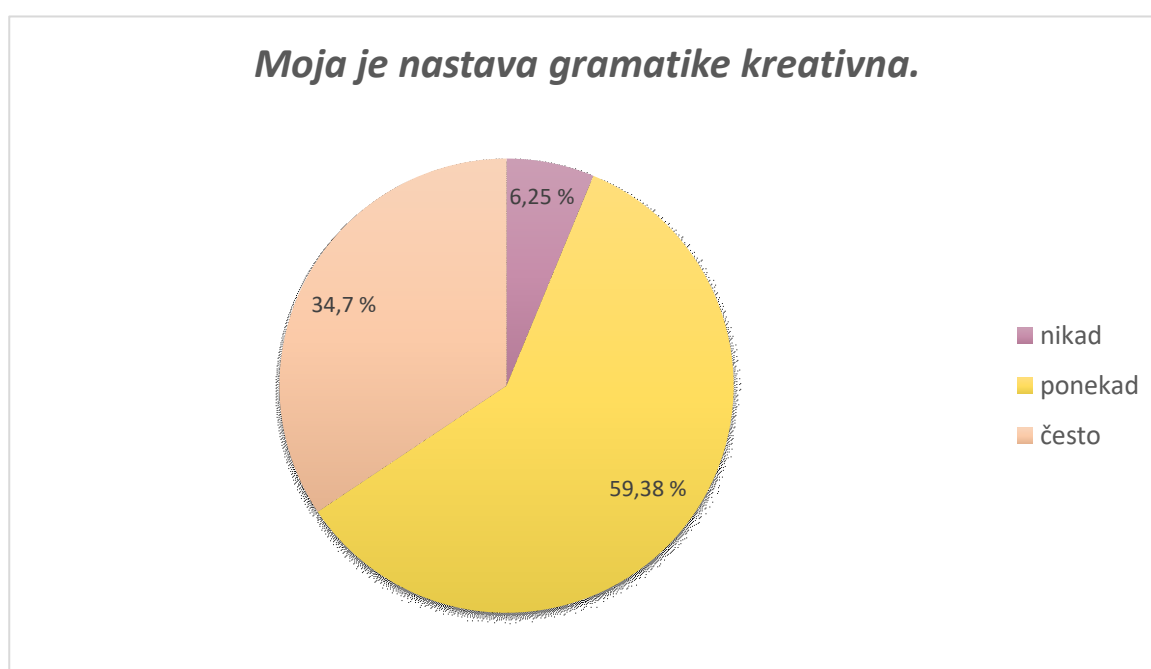
⁷ *Materijali za učitelje hrvatskog jezika, Kreativni pristup lektiri, Stručni ispit-hrvatski jezik i književnost, Metodika hrvatskog u vrtiću i školi, Volim hrvatski, Školska zbornica te Učitelji, nastavnici, profesori.*

6. Rezultati i rasprava

U rezultatima i raspravi prikazat će se svi podatci prikupljeni provedenim anketnim upitnikom na uzorku ispitanih nastavnika hrvatskoga jezika u osnovnim i srednjim školama. Svaka će se tvrdnja razložiti, analizirati i objasniti u zasebnom potpoglavlju te će se detaljno prikazati grafički, u brojčanim i postotnim omjerima. Također, prikazat će se i sva obrazloženja pojedinih odgovora koja su nastavnici napisali i to u izvornom obliku bez prepravljavanja i jezičnog uređivanja.

6.1. Kreativnost u nastavi gramatike

Uz prvu tvrdnju, *Moja je nastava gramatike kreativna*, najviše je ispitanika, njih 19 (69,38 %), odabralo odgovor *ponekad*. Odgovor *često* odabralo je 11 (34,37 %) ispitanika, dok se odgovorom *nikad* izjasnilo preostalih 2 nastavnika (6,25 %). Rezultati su prikazani na Slici 2.

Slika 2. *Kreativnost u nastavi gramatike.*

Tvrdnja je zahtijevala dodatno obrazloženje odabranih odgovora, a odgovori se navode u primjerima (1a), (1b), (1c). Od ukupno 32 ispitana nastavnika, njih 29 obrazložilo je svoj odgovor što čini 90 % ispitanika.

(1a) nikad

Ja nisam kreativna. / Moja nastava gramatike je uglavnom uobičajen nastavni proces, jedino na satima usustavljivanja i na ponavljanjima na kraju nastavne godine kad je kreativnije.

Uz odgovor *nikad* samo su dva obrazloženja. Jedan nastavnik smatra da nije kreativan, a drugi da kreativnost u nastavi dolazi do izražaja više na satima usustavljivanja i ponavljanja nego u nastavi gramatike, pri čemu se može pretpostaviti da je riječ o poučavanju novih gramatičkih sadržaja.

(1b) ponekad

Nemam uvijek vremena, volje niti ideje za igrifikaciju i smišljanje novih aktivnosti. / Nastojim povezati nastavu jezika s jezičnim primjerima iz svakodnevnog života – jezikom medija, natpisima po gradu (trgovine, reklame, putokazi) itd. I od učenika očekujem da istražuju, pronalaze primjere, rješavaju dvojbe. / Ponekad koristim različite igre s ciljem zanimljivijeg ponavljanja i usustavljivanja gradiva. / Ovisi o nastavnoj jedinici, motiviranosti učenika i vremenu koje imam. / U skladu s vremenom i ciljevima koje želim postići. / Povremeno sam, zbog nedostatka vremena, primorana preskočiti kreativne načine rada. / Koliko to vremenski plan i program dopušta, jezično gradivo obrađujemo uz kartice, kvizove, u skupnim radovima, predviđanjem pitanja za test... / Ovisi o nastavnoj jedinici. / Prevelik opseg gradiva ne ostavlja vremena za puno kreativnih metoda. / Digitalni alati pomažu u tome. / Gramatika nije previše zastupljena u srednjim strukovnim školama. / Ponavljanje kroz igru, natjecanja u parovima ili skupinama uz vremensko ograničenje (u raznim fazama sata). / Previše je ishoda da bi svaki sat mogao biti kreativan. Često jurimo kroz sadržaje. Sat pisane provjere teško može biti kreativan. Mora biti takav da su učenici u sigurnoj zoni. / Okolnosti su nemotivirajuće. / Često povezujem nastavu gramatike s ostalim područjima hrvatskoga jezika, a ponekad i s ostalim predmetima pokušavajući unijeti životnost i kreativnost i u proces učenja, ali i ponavljanje i uvježbavanja. / Trudim se satove ponavljanja učiniti zanimljivima. / Gramatika je uglavnom učenicima apstraktna i potrebni su im konkretni i jasni primjeri. / Volim taj dio nastave Hrvatskoga jezika.

U navedenim je obrazloženjima, s jedne strane, razvidan trud nastavnika i nastojanje učiniti nastavu gramatike kreativnom. Nastavnici ističu različite digitalne alate, kartice, kvizove, rad u paru ili skupini, natjecanja i slično kao poticajne metodičke aspekte i aktivnosti koje primjenjuju da bi nastava bila zanimljiva. S druge strane, uočavaju se i obrazloženja koja se odnose na nedostatak vremena, prevelik opseg gradiva, previše ishoda, nemotivirajuće okolnosti, nezastupljenost gramatike u srednjim strukovnim školama pa čak i zastupljenost apstraktnosti u poučavanju i razumijevanju gramatike.

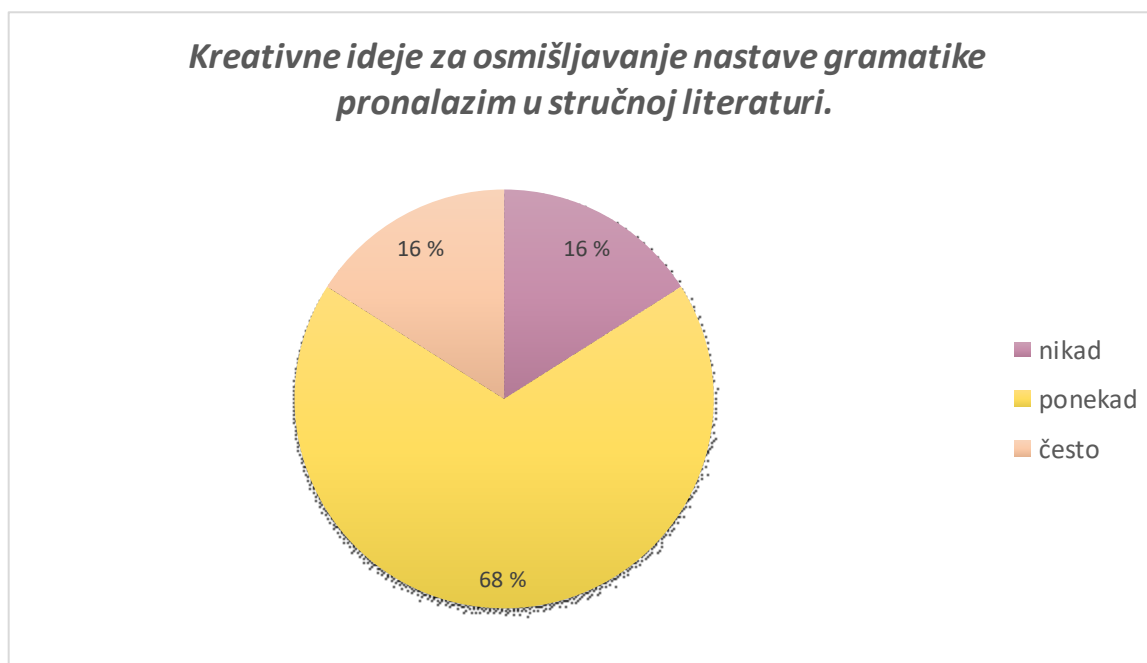
(1c) često

Digitalne igre, izrada plakata, PPT, umne mape, križaljke... / Zabavne motivacije, kreativni zadatci za ponavljanje naučenoga, izrada i rješavanje kvizova, natjecanja, igre... / Koristim dramske tehnike. / Radimo projekte, npr. Pravopisni odred, ilustracije i vizualizacije određenih jezičnih pojava, pitanja... / Kreativne metodičke postupke većinom primjenjujem tijekom ponavljanja nastavnih sadržaja. / Pp prezentacije, kvizovi, razne igre... / Tijekom svakog sata nastojim primijeniti druge, dotad neprimijenjene metodičke postupke. Ponekad je riječ i o postupcima baziranim na igri. / Kroz igru djeca bolje pamte, a samim time i uče. / Nikad ne predajem frontalno, uvijek nalazim nove načine, interaktivne materijale te tražim što veće sudjelovanje učenika u kreiranju sata.

Iz nastavničkih je obrazloženja razvidno da primjenjuju različite metodičke postupke kojima nastavu žele učiniti zanimljivom i kreativnom te kojima nastoje aktivno uključiti učenike u *kreiranje sata*. Ito tako, uočava se inovativnost, odnosno trud u odabiru i primjeni *dotad neprimijenjenih metodičkih postupaka*. Osobito je zanimljivo isticanje igre kao postupka čijom primjenom *djeca bolje pamte, a samim time i uče*.

6.2. Pronalazak kreativnih ideja u stručnoj literaturi

Druga tvrdnja odnosila se na osmišljavanje kreativnih ideja i traženje pomoći u stručnoj literaturi. O tvrdnji *Kreativne ideje za osmišljavanje nastave gramatike pronalazim u stručnoj literaturi* najviše se ispitanika izjasnilo odgovorom *ponekad*, njih 22 (68 %), dok je odgovore *često* i *nikad* odabrao jednak broj ispitanika, njih 5 (16 %), za svaki odgovor. Rezultati su prikazani Slikom 3.

Slika 3. Pronalazak kreativnih ideja u stručnoj literaturi.

Navedena tvrdnja zahtijevala je obrazloženje odabranih odgovora koji se navode u primjerima (2a), (2b), (2c). Svoj odgovor obrazložilo je 29 (90 %) ispitanika.

(2a) nikad

Većinom ideje prikupljam u nekakvim nastavničkim grupama. / Nemam vremena proučavati literaturu. / Nema baš puno u literaturi. / Uglavnom sve smislim sama.

U navedenim je obrazloženjima uočljivo isticanje nedostatka vremena za proučavanje stručne literature, odnosno nedostatak kreativnih ideja u literaturi. Isto je tako razvidno da je jedna nastavnica istaknula kako ideje uglavnom prikuplja *u nekakvim nastavničkim grupama*, a druga da uglavnom ideje osmišljava sama.

(2b) ponekad

Ponekad radim i prema obrascima nastave koji se mogu naći u literaturi (dijelom onoj starijoj iz vremena kada sam studirala, dijelom iz literature novijeg datuma dostupne putem mreže. / Ponekad primjenjujem tuđe ideje. / Ponekad čitam stručnu literaturu o poučavanju gramatike. / Nema puno stručne literature o kreativnim metodama u poučavanju jezika, a kad i ima, uglavnom su to metodički postupci koji se ponavljaju. / Mislim na jezične i metodičke priručnike. / Ne stignem se previše baviti literaturom. Češće preuzimam primjere dobre prakse ili samostalno kreiram sat. / Kreativne ideje često dobivam zahvaljujući iskustvima kolega/kolegica. / Ponekad u literaturi, ponekad se sama sjetim ideje. / Kombiniram različite udžbenike, stručnu literaturu i digitalne sadržaje te tako dobivam ideje za svoju nastavu. / Ponekad uspijem nešto pronaći, ali... / Najviše ideja nalazim u priručnicima vezanima za primjenu dramskih metoda i igara u nastavi HJ.

/ Ponekad ih sama osmislim, bez literature. / Ranije su primjeri dobre prakse objavljeni u časopisima (Metodički profili, ZaGovor), danas više po nastavničkim grupama na netu. / Ponekad sama smišljam, ponekad se poslužim iskustvima drugih. / Većinom smišljam sam. / Ponekad pronalazim u stručnoj literaturi, ponekad u izdavačkim dodatnim materijalima, ponekad u fejsbukovskim grupama, a ponekad mi i samoj nešto na um sine. / Većinom sama smišljam satove. / Tražim ideje i prilagodim ih svojim učenicima. / Već gotove ili potaknu na stvaranje vlastitih. / Ponekad u literaturi, ponekad pomoću interneta. / Ponekad pronalazim i kombiniram različite metode rada.

O pronalasku kreativnih ideja u stručnoj literaturi najviše je obrazloženja uz odgovor *ponekad*. Ako se pogledaju ta obrazloženja navedena u 2b, tada se uočava da nastavnici pronalaze kreativne ideje u stručnoj literaturi, ali i u drugim publikacijama (i starijega datuma) te mrežnim izvorima. Također je zanimljiv podatak da se i u časopisima *Metodički profili* i *ZaGovor* mogu pronaći kreativne ideje.

(2c) često

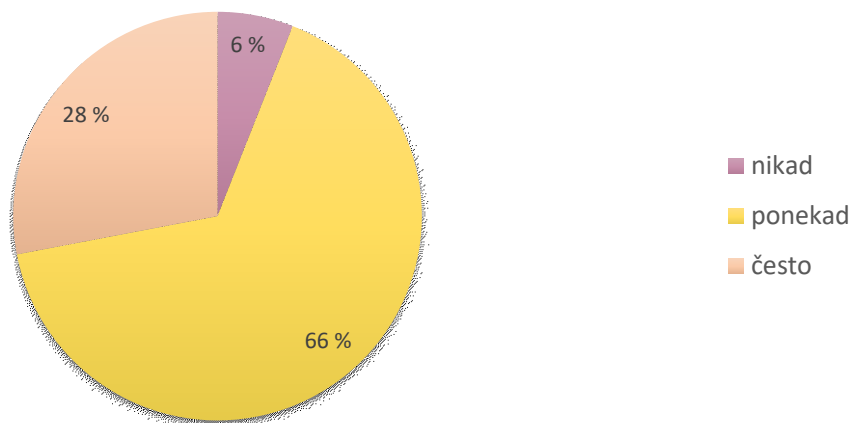
Literaturu o kreativnim metoda u nastavi općenito pratim. Pratim i područja pedagogije i metodike. / Primjera je puno i raznovrsni su. / Literatura. / Kreativne ideje pronalazim u metodičkim priručnicima, a dosta se toga sjećam i s fakulteta pa mi to pomogne u osmišljavanju aktivnosti.

Stručnu literaturu četvero ispitanih nastavnika smatra vrlo bitnom i korisnom kako bi proširili vlastito znanje, mišljenje i ideje. Stoga je bitna činjenica da se nastavnici u vlastitoj nastavi služe metodičkim priručnicima i iskorištavaju njihovu svrhu u poučavanju gramatike hrvatskoga jezika.

6.3. Pronalazak kreativnih ideja u udžbenicima hrvatskoga jezika

Ispitani su nastavnici tvrdnju *Kreativne ideje za osmišljavanje nastave gramatike pronalazim u udžbenicima hrvatskoga jezika* trebali označiti i obrazložiti kao i prethodnu. Najviše ispitanika označilo je ponovno odgovor *ponekad*, njih 21 (66 %). Nadalje, odgovor *često* odabralo je 9 ispitanika (28 %), a odgovor *nikad* njih 2 (6 %). Slikom 4 prikazani su rezultati.

**Kreativne ideje za osmišljavanje nastave gramatike
pronazim u udžbenicima hrvatskoga jezika.**

Slika 4. Pronalazak kreativnih ideja u udžbenicima hrvatskoga jezika.

Tvrdnja je zahtijevala dodatno pojašnjenje, a to je učinilo 28 (87 %) ispitanika. Odgovori su prikazani u primjeru (3a), (3b), (3c).

(3a) nikad

U metodičkim priručnicima uz udžbenike da, ali u udžbenicima ne.

Iako je obrazloženje uz odgovor *nikad* jedno, ono ukazuje na činjenicu kako taj jedan nastavnik ili nastavnica kreativne ideje pronalaze u metodičkim priručnicima za nastavnike koje dobiju uz školski udžbenik, dok u udžbeniku ne pronalaze kreativne ideje za poučavanje gramatike.

(3b) ponekad

...jer su tamo. / U novim ih je udžbenicima više nego u starima. U starima su bila samo pitanja u RB. / Sve može biti izvor ideja, pa i udžbenik. / Ponekad dobijem ideju koju doradim. / Kako se izdavači bore za izbor, tako i ja koristim zanimljive zadatke koje pronađem. / Nisu svi sadržaji jednako metodički opremljeni i zanimljivi. / Udžbenici su vrijedan izvor informacija. / Većina današnjih udžbenika nudi ideje za obradu nastavnog gradiva. / Nađe se, ali rijetko nekakav prijedlog u udžbenicima, a da nije puka igrifikacija. / Najčešće na digitalnim platformama koje prate udžbenike. / Primjeri često uključuju sredstva koje škola ne posjeduje. / Više u priručnicima za nastavnike, nego u samom udžbeniku. / Kako ovo obrazložiti? Ondje su. Pronađem ih. / Pročitam i odaberem što smatram primjenjivim. / Češće u dodatnim materijalima koji idu uz udžbenike. / Mogu se naći i u udžbenicima. / U udžbenicima se također mogu pronaći kreativni

zadaci koje upotrijebim za nastavu gramatike. / Ako je dobro koncipirano i da se može svidjeti učenicima. / Ponekad bude koja zgodna ideja.

Obrazloženja uz odgovor *ponekad* mnogobrojna su što ukazuje i potvrđuje kako su udžbenici *vrijedan izvor informacija*. Nastavnici u udžbenicima pronalaze kreativne ideje te ih svakako iskorištavaju u svrhu poučavanja gramatičkih sadržaja u onoj mjeri koliko im to udžbenici i kreativne ideje dopuštaju.

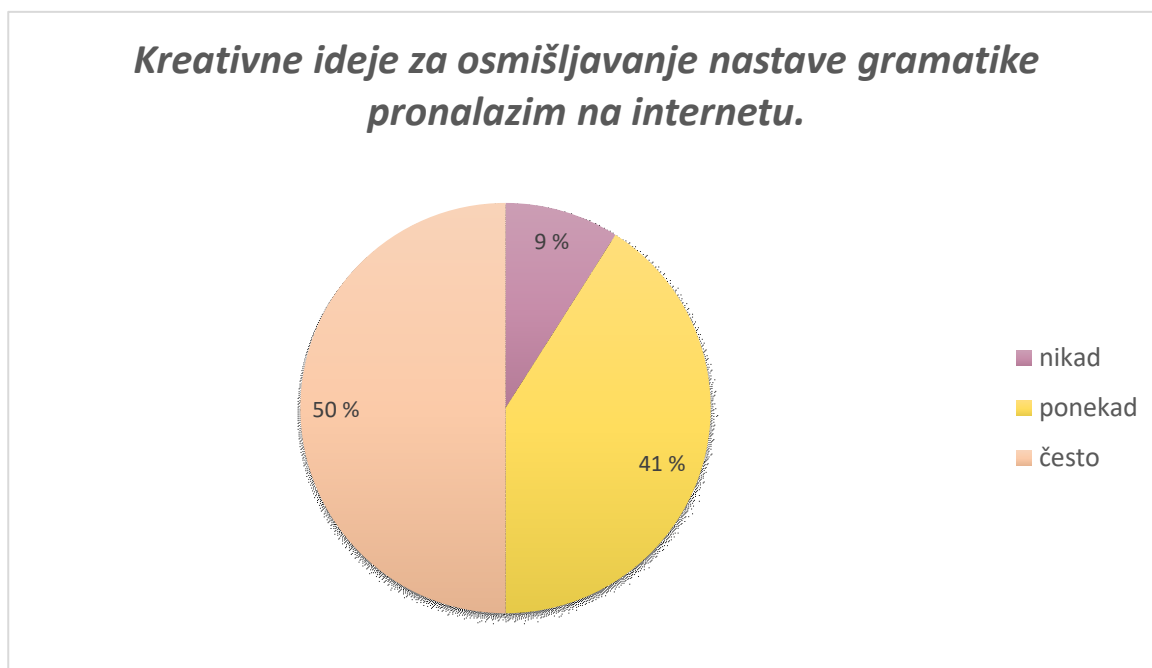
(3c) često

Osim odabranoga udžbenika "posuđujem" kreativne ideje i iz udžbenika ostalih autora/nakladnika. U svakome od njih mogu se naći odlične i vrlo primjenjive ideje. / Kreativne zadatke pronalazim u udžbeniku i po potrebi, ako vidim da bi odgovarali mojim učenicima, koristim ih. / Kombiniram različite udžbenike. / Udžbenik je osnova proučavanja. / Udžbenici često donose brojne i kreativne ideje. / Često ima zanimljivih ideja. / Pitanja iza lekcije. / Ima kreativnih rješenja.

Uz odgovor *često* ispitani nastavnici smatraju da udžbenik u nastavi ima svoju svrhu i primjenjuje se prilikom obrađivanja gramatičkih nastavnih jedinica te kreativnog poučavanja. Nastavnici dodatno razrađuju kreativne ideje koje pronadu u udžbenicima te prilagode svojim učenicima.

6.4. Pronalazak kreativnih ideja na internetu

Kao i za prethodne dvije tvrdnje, ispitanici su za četvrtu tvrdnju, *Kreativne ideje za osmišljavanje nastave gramatike pronalazim na internetu*, trebali odabrati između triju odgovora: *nikad*, *ponekad* i *često*. Njih 16 (50 %) označilo je odgovor *često*, 13 (41 %) ispitanika odgovor *ponekad*, a njih 3 (9 %) odgovor *nikad*. Rezultati navedene tvrdnje prikazani su Slikom 5.

Slika 5. Pronalazak kreativnih ideja na internetu.

Uz tvrdnju se tražilo obrazloženje te su nastavnički odgovori navedeni u primjerima (4a), (4b) i (4c), a svoje odgovore dalo je 26 (81 %) ispitanika.

(4a) nikad

Ne tražim ideje za nastavu gramatike na internetu. / Rijetko tražim ideje na internetu.

U navedenim je odgovorima uočljivo da jedan nastavnik ili nastavnica ne traži ideje na internetu, dok drugi nastavnik ili nastavnica rijetko kreativne ideje pronalazi na internetu.

(4b) ponekad

Najčešće ih pronalazim na internetu: u učiteljskim grupama na FB i sl. / Wordwall i drugi alati. / Najčešće u nastavničkim grupama i sl. / Ponekad. / Jednako kao i prethodna obrazloženja. / Najčešće na Facebooku. / Pomaže i razmjena ideja što ih kolegice dijele. / Na internetu pretražujem metode u različitim akademskim člancima. / Povremeno i na stranicama bude nešto što mogu iskoristiti u svojoj učionici. / Ponekad se služim izvorima.

Uz odgovor *ponekad* nastavnici su dali obrazloženje o tome kako zapravo na internetu mogu pronaći dosta kreativnih ideja i to na društvenim mrežama na kojima se dijele razna iskustva iz svakodnevnog života.

(4c) često

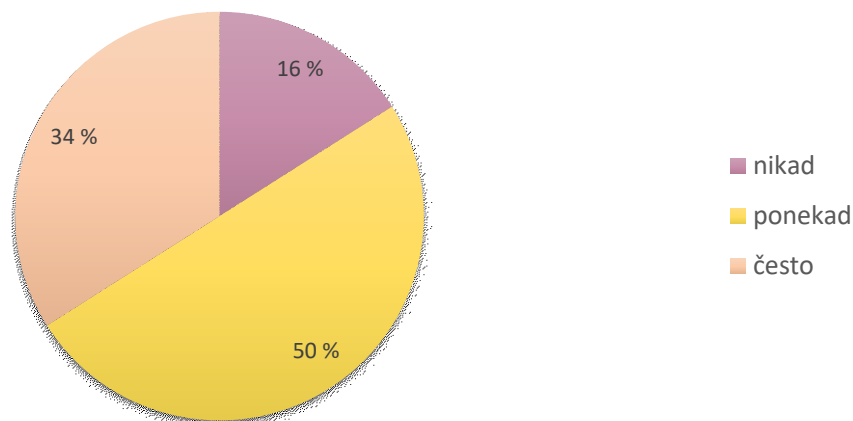
Na dnevnoj bazi koristim sve što internet nudi, većim dijelom stranice izdavačkih kuća i slične stranice, ali i kreativne ideje drugih kolega/ica dostupne putem interneta. / Corona je kriva za sve. / Materijali koje dijele nastavnici, primjeri dobre prakse, nakladnici udžbenika, webinar i ostale edukacije. / Da, ima puno grupa i na faceu gdje se dijele ideje. / Jako često nalazim ideje na internetu. Članica sam mnogih nastavničkih grupa u kojima se izmjenjuju ideje. / Proučavam nove digitalne alate i sadržaje. / Na fb stranicama uz udžbenike kojima se služim te na fb grupi HJ u OŠ. / Grupe HJ na Facebooku. / U nastavničkim grupama ima zanimljivih primjera dobre prakse. / Internet također često pruža ideje. / U grupama nastavnika hrvatskog jezika kolege dijele zanimljive ideje i svoje materijale. Na Wordwallu su brojni materijali postavljeni javno (kvizovi, igrice). / Volim dijeliti primjere dobre prakse kao i koristiti iskustva kolegica. / Virtualne grupe. / Nova tehnologija i iskustva.

Ispitani nastavnici koji su obrazložili svoj odgovor često kreativne ideje pronalazi na internetu upravo zbog toga što taj nastavni medij pruža raznolike kreativne ideje koje se mogu primijeniti skoro na svakom nastavnom satu, a prvenstveno u poučavanju gradiva za koje učenici smatraju da je nezanimljivo. Primjenom raznih iskustava nastavnici mogu potaknuti učeničko zanimanje za određeni dio gramatičkoga sadržaja. Jedan je od najzanimljivijih odgovora *Volim dijeliti primjere dobre prakse kao i koristiti iskustva kolegica* što pokazuje koliko internet može biti koristan.

6.5. Osmišljavanje kreativnih aktivnosti u nastavi gramatike

Peta tvrdnja odnosila se na izazovno osmišljavanje kreativnih aktivnosti u kojoj su ispitani nastavnici trebali za tvrdnju *U nastavi gramatike izazovno mi je osmisliti kreativne aktivnosti* odabrati između triju odgovora: *nikad*, *ponekad* i *često*. Pritom je 16 (50 %) ispitanika odabralo odgovor *ponekad*, 11 (34 %) ispitanika odgovor *često*, a njih 5 (16 %) odgovor *nikad*. Rezultati su prikazani na Slici 6.

U nastavi gramatike izazovno mi je osmisлити kreativne aktivnosti.

Slika 6. *Osmišljavanje kreativnih aktivnosti.*

Uz tu se tvrdnju također tražilo obrazloženje odgovora koji su prikazani primjerima (5a), (5b) i (5c). Za navedenu tvrdnju 29 (90 %) ispitanika dalo je obrazloženje, dok preostalih troje (10 %) nije izrazilo svoje mišljenje.

(5a) nikad

Izazovna su mi druga područja. / Nije mi problem biti kreativna. / Kreativni načini obrade zanimljivi su djeci. / Osmišljavanje kreativnih aktivnosti ne predstavlja mi problem. / Gramatika je kreativna sama po sebi.

Uz odgovor *nikad* obrazloženja koja su napisana vrlo su konkretna i jasna. Osmišljavanje kreativnih aktivnosti ne predstavlja im problem, a jedno od najzanimljivijih obrazloženja koje glasi: *Gramatika je kreativna sama po sebi* objašnjava nastavnikov stav o tome da je gramatički sadržaj sam po sebi kreativan.

(5b) ponekad

Rijetko sam bez ideje, tada obično posegnem za "tuđim" idejama... (drugi udžbenik, različite mrežne stranice, čak i ideje kolegica iz aktiva ili prijateljica sustručnjakinja s kojima razmjenjujem ideje. / Trudim se učenicima približiti i što bolje objasniti gramatiku pa mi je izazovno smišljati aktivnosti. / Učenici općenito ne vole gramatičke sadržaje jer dolaze sa slabim ili nikakvim predznanjem pa ih je i teško animirati i motivirati. / Neki su sadržaji sami po sebi vrlo egzaktni pa ih je teže učiniti zanimljivima. / Ovisi o nastavnoj jedinici. / Da, jer je gramatika učenicima često apstraktna. / Odabir nastavne jedinice ponekad zahtijeva drugačiju obradbu pa time i kreativniju

aktivnost. / Volim sama oblikovati metode jer najbolje poznajem svoje učenike, a i educirana sam u području dramske pedagogije. / Nisu djeca uvijek raspoložena za kreativnost, posebno na online nastavi zadnjih 2 godine. / Teško je uvijek biti inovativan s gradivom gramatike. Književnost je pogodnija za inovativnosti. / Gramatika u OŠ mora i može biti zabavna i kreativna, a to nije teško postići. / Ovisno gdje i s kime radim. / Svakako je izazovnije nego u nastavi književnosti ili medijske kulture gdje teme i aktivnosti same od sebe "skaču". / Zbog opsega gramatičkih sadržaja često je malo vremena za kreativne aktivnosti. Uglavnom je to kod ponavljanja. / Mnogi drugi sadržaji učenicima su privlačniji.

Ispitani nastavnici smatraju da je prevelik opseg gramatičkih sadržaja što iziskuje puno više vremena u poučavanju te zapravo daje *malo vremena za kreativne aktivnosti*. Smatra se da je gramatika apstraktna i da nije pogodna za inovativnosti, za razliku od književnosti. Dosta se uspoređuje nastava gramatike s nastavom književnosti, u kojoj nastavnici imaju veću mogućnost kreativno poučavati učenike te i od njih iziskivati veću dozu kreativnosti. Dakle, gramatika ipak jest izazovna sama po sebi, a nastavnici smatraju i da sve ovisi o tome gdje i s kime rade (*Ovisno gdje i s kime radim.*), što se može pripisati i različitom razrednom okruženju koje svakako ovisi i o samim učenicima, ali i o nastavnom sadržaju.

(5c) često

Izazov je jer, na koncu, što god pokušala, učenicima je uglavnom dosadno jer ništa nije konkurentno igricama koje oni igraju, a osobito gramatika. / Naravno, na zadovoljstvo učenika. / Ideju dobijem slučajno, u svakodnevnim situacijama u razredu, naročito volim jezičnom vježbom aktualizirati raspoloženje u razredu. / Nastava je dinamična, učenici vrlo aktivni. / Jer djeci većinom gramatika nije zanimljiva. / Samostalna prilagodba. / Zbog aktivnosti učenika. / Često. Ne volim frontalni rad. / Uvijek.

Nastavnici koji su odabrali i obrazložili svoj odgovor *često* trude se potaknuti učeničku zainteresiranost za nastavu gramatike i rade to *na zadovoljstvo učenika*. Često im osmišljavanje kreativnih aktivnosti predstavlja izazov jer smatraju da je učenicima gramatika nezanimljiva. No, upravo osmišljavanjem kreativnih aktivnosti njihova se zainteresiranost za gramatičke sadržaje može pobuditi, a samim time moći će više i bolje napredovati.

6.6. Primjenjivanje kreativnih aktivnosti u nastavi gramatike

Za tvrdnju *U nastavi gramatike izazovno mi je primijeniti kreativne aktivnosti* 18 (56 %) ispitanika odabralo je odgovor *ponekad*, 9 (28 %) ispitanika odgovor *često*, a njih 5 (16 %) odabralo je odgovor *nikad*. Slika 7. prikazuje rezultate navedene tvrdnje.

Slika 7. *Primjenjivanje kreativnih aktivnosti u nastavi gramatike.*

Tvrdnja je zahtijevala obrazloženje odgovora, a 26 (81 %) ispitanika dalo je obrazloženje za navedenu tvrdnju, dok preostalih 4 (19 %) nije izrazilo svoje mišljenje. Odgovori su prikazani primjerima (6a), (6b) i (6c).

(6a) nikad

Izazovno u smislu da želim isprobati različite ideje, kreativne metodičke postupke i sredstva. / Nije mi problem. / Ako dobro osmislim zadatke, primjena mi nije problem.

Troje nastavnika potvrđuje da im uz dobro osmišljavanje različitih kreativnih aktivnosti njihova primjena nije izazovna. Uočljivo je kako vole primjenjivati različite aktivnosti u svrhu dobrog učenja gramatičkoga sadržaja.

(6b) ponekad

Izazovno mi je primijeniti kreativne aktivnosti zbog znanja i zainteresiranosti učenika. / Učenici općenito ne vole gramatičke sadržaje jer dolaze sa slabim ili nikakvim predznanjem i imaju

negativan stav prema tomu. / Ne znam kako će reagirati, ne znam hoće li razumjeti što očekujem od njih i nakon puno muke i truda, ispadne da više zapamte i znaju nakon tradicionalnog pristupa. / Ovisi o nastavnoj jedinici. / Isti odgovor kao maloprije. / Volim kada nastava nije suhoparna. Važno je sudjelovanje učenika. / Odudara od standardnoga poučavanja. / Djeca vole odmak od uobičajenog. / Teško je uvijek biti inovativan s gradivom gramatike. Književnost je pogodnija za inovativnosti. / Ponavlja se. / Ovisno gdje i s kime radim. / Gradiva je mnogo, a kreativnije aktivnosti često "pojednu" dosta vremena. / Jer je važno da djeca razumiju gramatiku više nego da se zabave. / Učenicima je zanimljivo. / Učenicima trebaju biti izazovni, privlačni. / Primjena kreativnih aktivnosti ovisi o samom razredu. Mnogi učenici nisu navikli na kreativne aktivnosti u nastavi općenito, a posebno u nastavi gramatike, stoga je u takvim razredima izazovnije primjenjivati takav način rada jer učenici često ne reagiraju kako se od njih očekuje.

Nastavnici primjenu kreativnih aktivnosti smatraju izazovom te navode prevelik opseg gradiva za primjenu nekih kreativnijih postupaka kao i učeničko predznanje te zainteresiranost za nastavu gramatike. Jedan ispitanik stava je da je *važno da djeca razumiju gramatiku više nego da se zabave* što ukazuje na nastavnika kao izazovnog činitelja nastavnoga procesa, odnosno ograničavajućega.

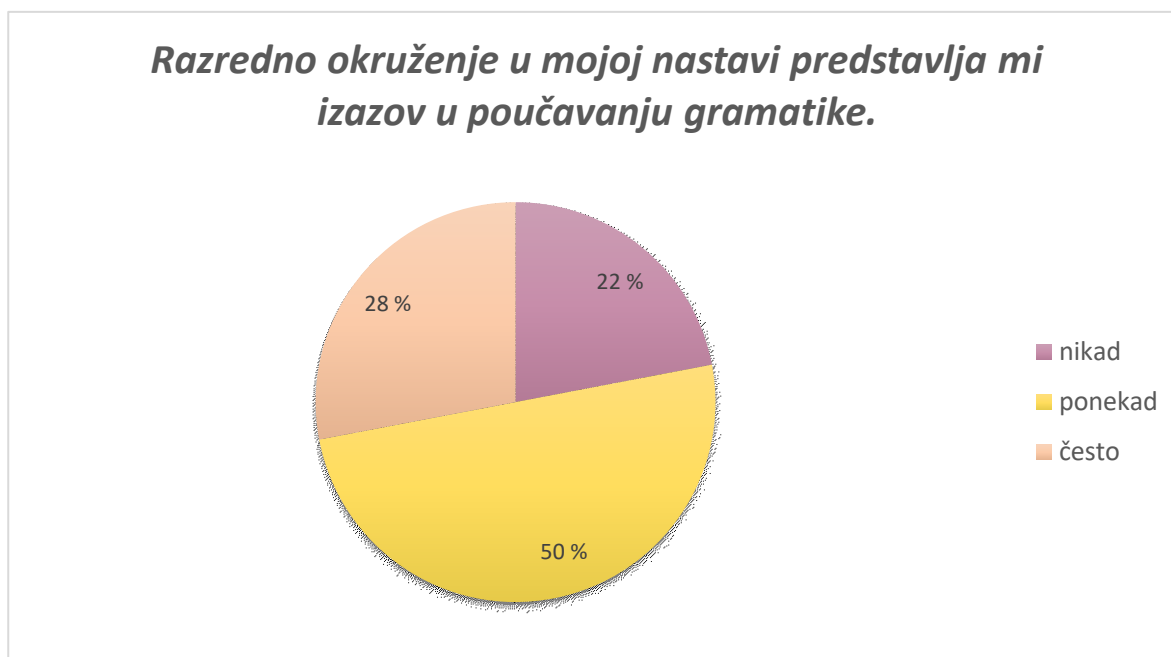
(6c) često

Naravno, na zadovoljstvo učenika. / Preko Zooma je to jako teško. Tehničke poteškoće su ponekad zapreka. / Mijenjam obavezno, ne volim se ponavljati. / Misao vodilja: učenicima ne smije biti dosadno. / Suradnja. / Volim kreativnost. / Uvijek.

Ispitani nastavnici koji su obrazložili odgovor *često* svoje učenike pokušavaju zainteresirati za gramatiku i zbog toga im primjena kreativnih aktivnosti predstavlja izazov. Najuočljivije obrazloženje u odgovoru *često* upravo je sljedeće: *Misao vodilja: učenicima ne smije biti dosadno*. Upravo to obrazloženje ukazuje koliko se taj nastavnik ili nastavnica susreće s izazovima prilikom primjenjivanja kreativnih aktivnosti u nastavi gramatike jer želi učenicima nastavu gramatike učiniti zanimljivom.

6.7. Razredno okruženje u nastavi gramatike

Tvrđnju *Razredno okruženje u mojoj nastavi predstavlja mi izazov u poučavanju gramatike* ispitanici su trebali obrazložiti te odabrati između odgovora *nikad*, *ponekad* i *često*. Ovdje je 7 (22 %) ispitanika odabralo odgovor *nikad*, 16 (50 %) ispitanika odgovor *ponekad*, a njih 9 (28 %) odgovor *često*. Rezultati su prikazani na Slici 8.

Slika 8. Razredno okruženje u nastavi gramatike.

Navedena je tvrdnja tražila obrazloženje odgovora koji su prikazani primjerima (7a), (7b) i (7c). Obrazloženje svojeg odgovora dalo je 26 (81 %) ispitanika.

(7a) nikad

Jako volim poučavati gramatiku, uživam u smišljanju novih ideja i načina kojima bih je približila djeci. / Učenici rado sudjeluju u kreativnim zadacima. / Razredno okruženje je uglavnom nemotivirajuće. / Ne baš. Djeci je gramatika izazovna, ali jasno im je da je to kostur ovoga predmeta u osnovnoj školi. / Svaki dan je drugačiji kao i svaki razred, a moji materijali su isti.

Iz obrazloženja je uočljivo da učenici aktivno sudjeluju u kreativnim aktivnostima, što stvara pozitivno razredno okruženje, dok jedan ispitanik tvrdi da je u njegovoj nastavi razredno okruženje *uglavnom nemotivirajuće*. To predstavlja vrlo velik izazov s kojim se nastavnici mogu susreti, a koji bi se pod svaku cijenu trebao promijeniti.

(7b) ponekad

Trudim se da učenici na nastavi upamte što više jer kod kuće ne uče. Želim raditi kreativnije, ali učenici ne usvoje ni osnovno. / Učenike uglavnom ne zanimaju sadržaji koji su obvezni, ali ozračje je općenito ugodno i na kraju većina surađuje. / Sve ovisi i o učenicima i njihovom predznanju. / Drago mi je kada su i učenici motivirani te me tako potiču na bolje i kreativnije osmišljavanje sati. / Postoje učenici s različitim potrebama i sposobnostima. / Ozračje, kao i svi drugi nastavni činitelji, utječe na ostvarenost ishoda. / Svaki je razred poseban. / Aktivni i motivirani učenici apsolutno doprinose mome izazovu. / Ne bih. / Lakše usvajaju jezične sadržaje primjenom

kreativnih zadataka. / Također ovisi o razredu. / U strukovnim školama. / Ponekad je teško motivirati učenike.

Iz navedenih je odgovora uočljivo da se nastavnici trude razredno okruženje učiniti ugodnim i tako potaknuti učenike na stvaralaštvo. Samim time i njih takvi motivirani učenici potiču na kreativnije osmišljavanje nastavnoga sata. Dakako, sve ovisi o razredu, *svaki je razred poseban*, stoga ponekad teško uspijevaju motivirati učenike i napraviti pozitivno razredno okruženje. Sve u svemu, iako ponekad izazovno, obrazloženja ukazuju na nastavnički trud kojim pokušavaju s učenicima uspostaviti dobru komunikaciju i kreativno im poučavati gramatičke sadržaje.

(7c) često

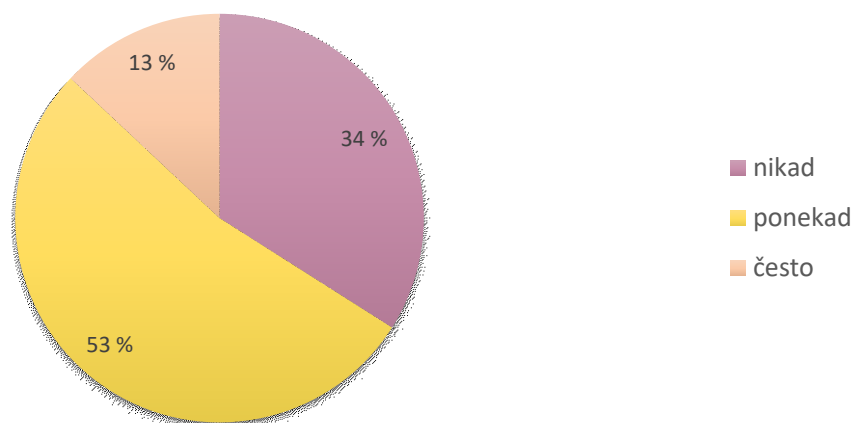
Djeci je gramatika često vrlo apstraktna. / Nisu svi razredi podjednako dobri u gramatici. Nekima je književnost draža. / Svaki razred je poseban na svoj način i nastojim se prilagoditi metodama rada. / Učenici nemaju predznanje u području gramatike. / Raduje me kad djeca žele znati više. / Trudim se pomiriti te dvije opcije. / Sve su neobičnije pojave – izostavljanje glasa j u pismu, razdvajanje prezenta pomoćnog glagola htjeti... / Vrlo često ovise nastavni sadržaji o interesu učenika.

Odgovor *često* obrazložilo je osmero ispitanih nastavnika. U njihovim se odgovorima može uočiti da im razredna okruženja u kojima poučavaju predstavljaju izazov u nastavi gramatike jer *Djeci je gramatika često vrlo apstraktna*. Baš kao što jedan nastavnik ili nastavnica navodi *Svaki je razred poseban na svoj način i nastojim se prilagoditi metodama rada* ukazuje na izazovnost i posebnost svakog razreda u osnovnoj ili srednjoj školi.

6.8. Socijalni oblici rada u nastavi gramatike

Za tvrdnju *Socijalni oblici rada u mojoj nastavi predstavljaju mi izazov u poučavanju gramatike* najviše je ispitanika odabralo odgovor *ponekad*, njih 17 (53 %). Nadalje, 11 (34 %) je ispitanika odabralo odgovor *nikad*, a njih 4 (13 %) odgovor *često*. Slika 9. prikazuje rezultate odabranih odgovora navedene tvrdnje.

Socijalni oblici rada u mojoj nastavi predstavljaju mi izazov u poučavanju gramatike.

Slika 9. Socijalni oblici rada u nastavi gramatike.

Tvrdnja je zahtijevala dodatno obrazloženje odabranih odgovora u kojima je od ukupno 32 nastavnika, njih 25 obrazložilo svoj odgovor, što čini 78 % ispitanika. Odgovori se navode u primjerima (8a), (8b), (8c).

(8a) nikad

Koristim različite oblike kako bi nastava bila zanimljivija, a učenici što usredotočeniji. / Ne predstavljaju mi socijalni oblici rada izazov u većini razreda u kojima predajem. / Koristim sve oblike rada. Zbog rada u strukovnoj školi teško je prepustiti učenicima aktivnosti, projekte, kreativni pristup, osmišljavanje, analizu, povezivanje... u onoj mjeri u kojoj bih htjela jer nemaju dovoljno predznanja, a ono koje usvoje, brzo zaborave i samim time teže povezuju sadržaje i nisu samostalni. / Nemam problema sa socijalnim oblicima nastave. / Ne predstavljaju mi izazov. / Nikad. / Škola dozvoljava i potiče različite oblike rada. / Nisam sigurna, kad pitate o izazovu, mislite li na teškoću. Ništa mi u nastavi gramatike nije teško. Ponekad je teško sve stići uvježbati. Izazov mi je (a ne teškoća) da na kraju 8. razreda svi budu pismeni. / Ne znam što bih dodala... / Volim socijalne interakcije s učenicima.

Nastavnici koji su obrazložili odgovor *nikad* primjenjivanje različitih socijalnih oblika u nastavi gramatike ne promatra kao izazov. U navedenim je odgovorima uočljivo da primjenom socijalnih oblika rada pokušavaju učenicima nastavu gramatike učiniti zanimljivom te zapravo teže socijalnoj interakciji s učenicima (*Volim socijalne interakcije s učenicima.*).

(8b) ponekad

Ne znam što se misli pod socijalni oblici rada. / Da, jer pojedinci u grupnim aktivnostima znaju odgovornost prebaciti na druge učenike. / Pandemija sprječava grupni rad. / Svaki je razred poseban. / Ne želi svatko sa svakim surađivati. / Ne razumijem pitanje i na što se odnosi. / Djeca su u pubertetu, često su umorni i nisu uvijek raspoloženi za suradnju u zajedničkim aktivnostima. / Ne vrijedi samo za gramatiku. / Učenici vole rad u skupinama. / U vrijeme pandemije primjena socijalnih oblika radova je znatno sužena. / Ponekad.

Iako učenici vole rad u skupinama, ispitanim nastavnicima koji su obrazložili odgovor *ponekad* skupinski je rad izazovno primijeniti jer pojedinci u grupnim aktivnostima znaju odgovornost prebaciti na druge učenike. Navedene su i činjenice kako *Pandemija sprječava grupni rad*⁸ te da je u njezino vrijeme primjena socijalnih oblika radova znatno sužena što pridonosi izazovnom poučavanju gramatičkih sadržaja, bilo da se poučavaju virtualno, bilo u redovnoj nastavi u školi.

(8c) često

Suradničko je učenje zabavno, ispunjava i druge važne potrebe (komunikacija s vršnjacima, prijateljstvo/pripadanje, igra...). / Trudim se izmjenjivati različite oblike rada prilikom poučavanja gramatike, ali ipak su najzastupljeniji frontalni i individualni oblik rada jer učenici na taj način najbolje shvate jezične sadržaje. Rad u skupinama i rad u paru upotrijebim za motivaciju ili za sintezu na kraju sata. / Međusobna komunikacija. / Vrlo često.

U malobrojnim navedenim obrazloženjima uočljivo je da ispitanici nastavnici smatraju kako je suradničko učenje zabavno te ispunjava druge važne potrebe, poput komunikacije. No, upravo tu uspostavu komunikacije i ispunjavanje drugih važnih potreba smatraju izazovnim jer je ponekad zbog nezainteresiranosti učenika dobru komunikaciju teško uspostaviti. Navode da *ipak su najzastupljeniji frontalni i individualni oblik rada jer učenici na taj način najbolje shvate jezične sadržaje*. Stalna primjena frontalnoga i individualnoga oblika rada ne ide u prilog razvitku učeničke kreativnosti te se može protumačiti kako nastavnici navedene oblike rada primjenjuju kao liniju manjeg otpora, odnosno kako bi naglasili učenicima ono što trebaju znati.

⁸ Riječ je o pandemiji koronavirusa koja je zahvatila cijeli svijet 2020. i 2021. godine te primorala nastavnike na virtualno održavanje nastave u školskoj godini 2019./2020. i 2020./2021.

6.9. Nastavni mediji u nastavi gramatike

Za devetu tvrdnju, *Nastavni mediji (izvori, sredstva, pomagala) u mojoj nastavi predstavljaju mi izazov u poučavanju gramatike*, 15 (47 %) se ispitanika izjasnilo odgovorom *nikad*, 13 (41 %) ispitanika s *ponekad*, a preostalih 4 (12 %) odgovorom *često*. Slikom 10. prikazani su rezultati navedene tvrdnje.

Slika 10. *Nastavni mediji u nastavi gramatike.*

Uz tu se tvrdnju zahtijevalo pojašnjenje. To je učinilo 22 (69 %) ispitanika, a njihovi su odgovori prikazani u primjerima (9a), (9b), (9c).

(9a) **nikad**

Ne predstavljaju mi nastavni mediji izazov u poučavanju gramatike. / Sve nam je dostupno i uglavnom otvoreno za korištenje. / Ne predstavljaju. / Dostupni su mi svi nastavni mediji u radu. / Nisam sigurna na što se misli pod ovim pitanjem. / Škola omogućuje i potiče korištenje različitih medija. / Sklona sam digitalnim materijalima koje čuvam po oblacima da mi budu uvijek dostupni kad se otvori prilika da proširimo temu ili da pokažem neki slikoviti primjer koji bi učenicima pomogao u razumijevanju novoga gradiva. / Volim i dobro se služim pomagalima. / U nastavi gramatike često uključim i različite digitalne igre i kvizove što učenicima bude zanimljivo. / Ne predstavlja izazov, mlad sam nastavnik. / Ne.

Ispitani nastavnici koji su svoj odgovor *nikad* obrazložili ne vide izazov u primjeni nastavnih medija te ih smatra vrlo zanimljivima i dostupnima u poučavanju gramatike. Nastavne medije uključuju u svoju nastavu primjenjujući *različite digitalne igre i kvizove*

što učenicima bude zanimljivo. Mišljenja su da učenici i kroz igru mogu kvalitetno naučiti nastavne sadržaje.

(9b) ponekad

Puno je mogućnosti tako da često nisam sigurna što će biti adekvatan izbor u poučavanju nekog jezičnog sadržaja. / Ali cijeli život učimo pa ćemo svladati prepreke i na ovom području. / Ponekad. / Ne uvijek, ali ako je korisno može. / Ovladala sam mnogim računalnim alatima, ali mnoge materijale izrađujem starinski: kartončići, rezanje, lijepljenje... / Nejasno. Zašto opet izazov? / Nastavni mediji uistinu su raznovrsni.

Sedmero je nastavnika obrazložilo odgovor *ponekad*. Najveći izazov s kojim se susreću upravo je nesigurnost u prikladan izbor, prepreke na koje mogu naići te raznovrsnost nastavnih medija u poučavanju gramatičkih sadržaja. Jedna nastavnica navodi da, uz primjenu nastavnih medija, nastavne materijale izrađuje „starinski“ (*Ovladala sam mnogim računalnim alatima, ali mnoge materijale izrađujem starinski: kartončići, rezanje, lijepljenje...*).

(9c) često

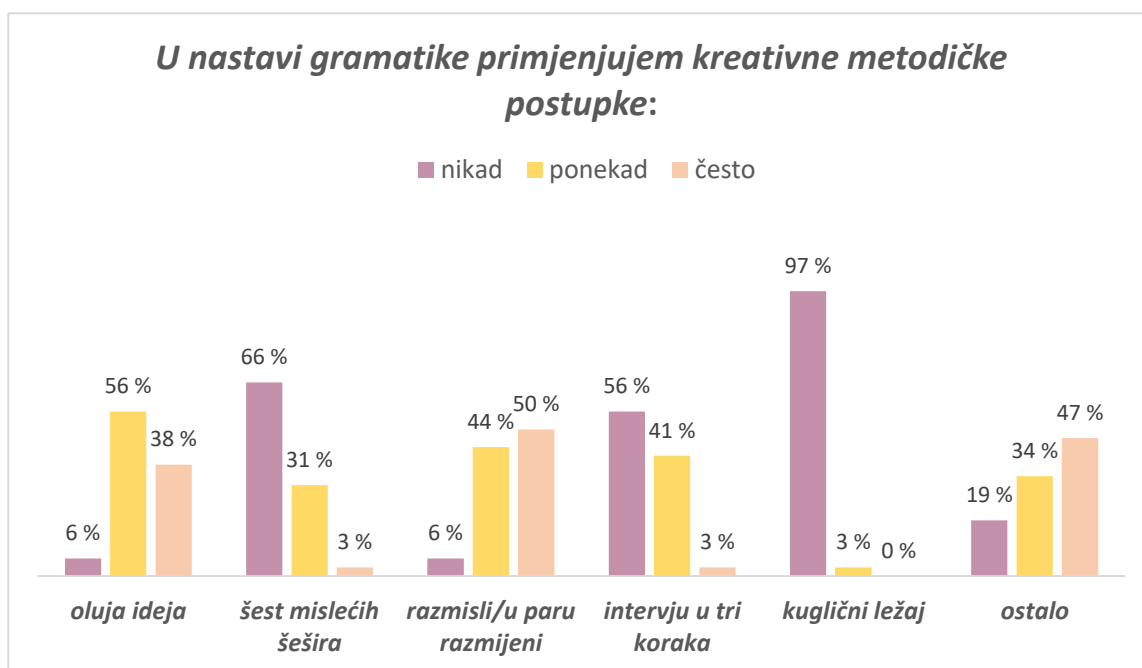
Izvori su bogatiji nego ikad prije. / Novi alati su uvijek izazovni i djeci i meni. / Često koristim računalo i projektor. / Sve što je novo dobro je ponekad primijeniti.

Samo je četvero ispitanika obrazložilo odgovor *često*. Jedan ispitanik smatra da su izvori izazovni kako učenicima tako i njemu/njoj kao nastavniku/ci, dok drugi ispitanik navodi da *sve što je novo dobro je ponekad i primijeniti*.

6.10. Primjena kreativnih metodičkih postupaka u nastavi gramatike

Posljednje pitanje, odnosno tvrdnja *U nastavi gramatike primjenjujem kreativne metodičke postupke* nudila je pet kreativnih metodičkih postupaka. Ispitanici su trebali na skali od jedan do tri odabrati koje navedene metodičke postupke primjenjuju u svojoj nastavi gramatike. Od ispitanika se zahtijevalo izjašnjavanje o primjeni sljedećih metodičkih postupaka u nastavi gramatike: oluja ideja, šest mislećih šešira, razmisli/u paru razmijeni, intervju u tri koraka i kuglični ležaj. Ispitanicima je ponuđena i mogućnost *ostalo* u kojoj su trebali, ako koriste neke druge metodičke postupke koji nisu navedeni u tablici, napisati o

kojim je to metodičkim postupcima riječ. Tvrdnja nije zahtijevala dodatna pojašnjenja ispitanih nastavnika. Rezultati su prikazani na Slici 11.

Slika 11. Primjena kreativnih metodičkih postupaka u nastavi gramatike.

Najviše je nastavnika uz kreativni metodički postupak **oluje ideja** pridružilo odgovor *ponekad*, njih 18, što čini 56 % ispitanika. Nadalje, odgovor *često* odabralo je 12 (38 %) ispitanika, a odgovor *nikad* njih 2 (6 %).

Izrazito kreativan metodički postupak **šest mislećih šešira** velik broj ispitanika, njih 21 (66 %), u svojoj nastavi gramatike uopće ne primjenjuje. Odgovor *ponekad* odabralo je 10 (31 %) ispitanika, a samo 1 (3 %) ispitanik odabrao je odgovor *često*.

Za metodički postupak **razmisli/u paru razmijeni** polovica je ispitanika označila odgovor *često*, njih 16 (50 %) od ukupnog broja 32. Odgovorom *ponekad* izjasnilo se 14 (44 %) ispitanika, a odgovorom *nikad* njih 2 (6 %).

Intervju u tri koraka više od polovice ispitanika, njih 18 (56 %), u svojoj nastavi gramatike ne primjenjuje što su i označili odgovorom *nikad*. Nadalje, 13 (41 %) ispitanika metodički postupak intervju u tri koraka *ponekad* primjenjuju u nastavi gramatike, a samo 1 (3 %) ispitanik primjenjuje *često*.

Metodički postupak **kuglični ležaj** čak 31 (97 %) ispitanik ne primjenjuje *nikad* u svojoj nastavi gramatike, a samo 1 (3 %) ispitanik primjenjuje *ponekad*. Vidljivo je da nijedan

od ispitanika, dakle 0 %, taj metodički postupak i njegovo primjenjivanje nije označio odgovorom *često*. Kuglični se ležaj odlično može primijeniti u nastavi gramatike, a ujedno se njime može i potaknuti učenička suradnja, razvijati slušanje, govorenje i pamćenje. Zbog toga nastavnički odgovori ne bi trebali biti takvi, a samim takvim odgovorima dolazi se do pitanja je li ispitanicima taj metodički postupak kugličnog ležaja uopće poznat.

Uz pojam **ostalo** 15 (47 %) je ispitanika označilo odgovor *često*, njih 11 (34 %) odgovor *ponekad*, a 6 (19 %) ispitanika odgovor *nikad*. Od 32 ispitanika, njih 16 (50 %) ponudilo je nekoliko metodičkih postupaka koje primjenjuju u svojoj nastavi gramatike, a odgovori su navedeni u Tablici 4.

Tablica 4. Ostali metodički postupci.

nikad	ponekad	često
<i>Za ove navedene tehnike iskreno nikad nisam ni čula.</i>	<i>Umna mapa, prezentacija, dramske igre (npr. voćna salata)... Primjenjujem ih rijetko.</i>	<i>Mentalne mape</i>
	<i>Sparivanje surečenica (na kartončićima)</i>	<i>Slagalica, kvizovi</i>
	<i>Društvene igre modificirane za nastavu, igre u prostoru, dramske igre, vježbe i tehnike, likovne tehnike, glazbeno-plesne igre...</i>	<i>Primjenjujem natjecateljske igre u kojima se rješavaju različiti zadaci.</i>
	<i>Vruća olovka.</i>	<i>Kartice, vrući stolac...</i>
	<i>Slagalica, razmisli spari razmijeni, pantomima</i>	<i>Za uvježbavanje sklonidbe – igru s kockicom (poput „Čovječe, ne ljuti se!“)</i>
	<i>Memori, poveži par, igra asocijacije, piramida, dan-noć.</i>	<i>Tko će smisliti više primjera uz pješčani sat (ovisno o nastavnoj temi)</i>
	<i>Vennov dijagram</i>	<i>Vennov dijagram, umna mapa</i>
	<i>Rebus, križaljka, insert</i>	<i>Dramske</i>
		<i>Istraživački, skupni i pojedinačni rad</i>
		<i>Svi protiv nastavnika, gramatička odbojka.</i>
		<i>Vennov dijagram, T-tablica</i>

7. Zaključak

U diplomskome radu govorilo se o metodičkim izazovima kreativnosti u poučavanju gramatike hrvatskoga jezika. Cilj je rada bio objasniti pojam kreativnosti i gramatike, iznijeti te ispitati moguće poticaje i izazove kreativnosti u poučavanju gramatike. U teorijskome su dijelu diplomskoga rada na temelju didaktičke i metodičke literature objašnjene i prikazane spoznaje o kreativnosti, ulozi nastavnika i učenika u poticanju i sprječavanju kreativnosti, nastavi gramatike u osnovnoj i srednjoj školi, metodički kontekst razrednoga okruženja, socijalnih oblika rada, nastavnih medija te metodičkih postupaka poučavanja gramatike hrvatskoga jezika. Navedeni čimbenici utječu na razvitak kreativnosti u nastavi te ih je vrlo važno znati, moći i htjeti kvalitetno primjenjivati. Nastavni se sadržaj treba učiniti zanimljivim, a to se može postići primjenom različitih socijalnih oblika rada, nastavnih postupaka i različitih nastavnih medija. Tako se, u nastavi hrvatskoga jezika, gramatički sadržaji mogu kvalitetno, zanimljivo i korisno poučavati. Smatra se da igrom učenici kvalitetno uče jer predstavlja prirodno sredstvo djetetova samoizražavanja te je vrlo važan čimbenik suvremene nastave. Upravo učenje igrom te kreativno stvaralaštvo učenike motivira i oni postaju zainteresiraniji i aktivniji što je važno za pravilnu primjenu gramatičkih sadržaja u komunikaciji. Zbog toga je moguće i potrebno nastavu gramatike učiniti suvremenijom, kreativnijom i zanimljivom. No, izražavanje vlastite kreativnosti praćeno je osjećajem zadovoljstva i ugone te zapravo učenici uz igru nesvjesno usvajaju veće količine znanja uz manji napor.

Izazovi su mnogobrojni, no svakako rješivi, što pokazuju i rezultati istraživanja. Provedenim se istraživanjem pokušalo utvrditi u kojoj se mjeri nastavnici hrvatskoga jezika susreću s metodičkim izazovima u poučavanju gramatičkih sadržaja. Tvrdnjama se htjelo ispitati koliko izazovno u poučavanju gramatike može biti razredno okruženje, nastavni mediji (izvori, sredstva i pomagala) i socijalni oblici rada. Nadalje, pokušalo se utvrditi koliko je nastava gramatike hrvatskoga jezika kreativna, koliki izazov može predstavljati pronalazak kreativnih ideja te osmišljavanje i primjenjivanje raznih aktivnosti u nastavi gramatike. Iz rezultata dobivenih na temelju odgovora 32 ispitanih nastavnika hrvatskoga jezika u osnovnoj i srednjoj školi proizlazi da je vrlo izazovno kreativno poučavati gramatičke sadržaje. Najviše izazovnosti proizlazi iz gramatičke apstraktnosti koja, prvenstveno osnovnoškolskoj dobnoj skupini učenika, nije u potpunosti shvatljiva niti jednostavna za naučiti. Velik broj nastavnika susreće se s metodičkim izazovima kreativnosti jer se smatra da kreativnost u nastavi

gramatike ne može biti u potpunosti izražena kako bi trebala. Kao usporedbu većina ispitanika navodila je nastavu književnosti u kojoj je kreativnost zastupljenija i razni su metodički postupci primjenjiviji nego u nastavi gramatike. Prema većini nastavnčkih odgovora njihovo kreativno poučavanje gramatike izazovno je, no vidljiv je uloženi trud u kvalitetno i zanimljivo obrađivanje nastave gramatike. Može se zaključiti kako nastavnici, iako nailaze na razne izazove, potiču vlastitu i učeničku kreativnost primjenom raznih metodičkih postupaka, socijalnih oblika rada i nastavnih medija u poučavanju gramatike hrvatskoga jezika, što je od izuzetne važnosti za odgojno-obrazovni proces.

8. Literatura i izvori

1. Askill-Williams, Helen, Lawson, Michael J. 2001. *Mapping studnets' perceptions of interesting class lessons*. Aocial Psychology of Eucation: An International Journal, 5 (2), 127-147.
2. Beč, Olesja. 2011. *Kreativnost u nastavi*. Završni rad. Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku: Filozofski fakultet. Osijek. Pristup ostvaren: 10. travnja 2021. <https://zir.nsk.hr/islandora/object/ffos:3531/preview>
3. Bjedov, Vesna. 2019. *Učenik u nastavi hrvatskoga jezika*. Matica hrvatska Ogranak Osijek. Osijek.
4. Bognar, Branko. 2010. *Škola koja razvija kreativnost*. Pristup ostvaren: 6. svibnja 2021. <http://www.nastavnickovodstvo.net/index.php/component/phocadownload/category/9-kreativnost?download=81:kola-koja-razvija-kreativnost>
5. Bognar, Ladislav. 1999. *Metodika odgoja*. Sveučilište Josipa Jurja Štrosmajera u Osijeku: Pedagoški fakultet. Osijek.
6. Bognar, Ladislav. 2012. *Kreativnost u nastavi*. Napredak : Časopis za interdisciplinarna istraživanja u odgoju i obrazovanju, 153 (1), 9-20.
7. Češi, Marijana, Ivančić, Đurđica. 2019. *Izazovi i umijeća učenja i poučavanja: hrvatski jezik i inkluzivni pristup*. Ljevak. Zagreb.
8. Dramac, Ivana, Lazzarich, Marinko. 2016. *Smiješna strana obrazovanja – humor u poučavanju*. Život i škola: časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja, 62 (3), 87-96.
9. Đurić, Nikolina. 2013. *Oblici rada u nastavi hrvatskoga jezika*. Diplomski rad. Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku: Filozofski fakultet. Osijek. Pristup ostvaren: 9. svibnja 2021. <https://repositorij.ffos.hr/islandora/object/ffos%3A1733/datastream/PDF/view>
10. Fabijanac, Monika. 2020. *Kreativnost u nastavi hrvatskoga jezika s naglaskom na nastavu sintakse*. Diplomski rad. Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku: Filozofski fakultet. Osijek. Pristup ostvaren: 14. travnja 2021. <https://repositorij.ffos.hr/islandora/object/ffos%3A5355/datastream/PDF/view>
11. Glaveanu, Vlad Petre i Tanggaard, Lene. 2014. *Creativity, identity, and representation: Towards a socio-cultural theory of creative identity*. New Ideas in Psychology, 34 (1), 12-21. Citirano u Marković, Iva. 2018. *Kako učitelji razumijevaju*

- kreativnost i vlastitu ulogu u kreiranju inovativnih odgojno-obrazovnih okolina?*
Diplomski rad. Sveučilište u Rijeci: Učiteljski fakultet u Rijeci. Rijeka. Pristup ostvaren: 30. travnja 2021.
<https://repository.ufri.uniri.hr/islandora/object/ufri:421/preview>
12. Goleman, Daniel, Kaufman, Paul, Ray, Michael. 1992. *The Creative Spirit*. Penguin Books Ltd. United States. Citirano u: Perić, Branka. 2015. *Kreativnost u nastavi*. Život i škola: časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja, 61 (1), 145-150.
 13. Ivon, Katarina, Vrsaljko, Slavica. 2009. *Poticanje kreativnosti u nastavi hrvatskoga jezika i književnosti*. Magistra Iadertina, 4 (1), 145-157.
 14. Jelavić, Filip. 1998. *Didaktika*. Naklada Slap. Jastrebarsko.
 15. Jukić, Renata. 2010. *Metodički stil i takt nastavnika kao poticaj kreativnosti učenika*. Pedagogijska istraživanja, 7 (2), 291-303.
 16. Kyriacou, Chris. 2001. *Temeljna nastavna umijeća*. Educa. Zagreb.
 17. Lazzarich, Marinko. 2017. *Metodika hrvatskoga jezika u razrednoj nastavi*. Knj. 1. Učiteljski fakultet. Rijeka.
 18. Leitkam, Ivana. 2008. *Poticanje kreativnosti u nastavi hrvatskoga jezika*. Diplomski rad. Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku: Učiteljski fakultet – dislocirani studij u Slavonskom Brodu. Slavonski Brod. Pristup ostvaren: 30. travnja 2021.
https://bib.irb.hr/datoteka/558833.Kreativnost_u_HJ.pdf
 19. Marković, Iva. 2018. *Kako učitelji razumijevaju kreativnost i vlastitu ulogu u kreiranju inovativnih odgojno-obrazovnih okolina?* Diplomski rad. Sveučilište u Rijeci: Učiteljski fakultet u Rijeci. Rijeka. Pristup ostvaren: 30. travnja 2021.
<https://repository.ufri.uniri.hr/islandora/object/ufri:421/preview>
 20. Matijević, Milan, Radovanović, Diana. 2011. *Nastava usmjerena na učenika*. Školske novine. Zagreb.
 21. Mattes, Wolfgang. 2007. *Nastavne metode: 75 kompaktnih pregleda za nastavnike i učenike*. Naklada Ljevak, Zagreb.
 22. Narodne novine. 2019. *Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi*. Odluka o donošenju kurikuluma za nastavni predmet Hrvatski jezik za osnovne škole i gimnazije u Republici Hrvatskoj. NN 10/2019. Zagreb: Narodne novine, d.d. Pristup ostvaren: 27. travnja 2021. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_10_215.html
 23. Niehl, W. Franz, Thömmes, Arthur. 2002. *212 metoda za nastavu vjeronauka*. Katehetski salezijanski centar. Zagreb.

24. Pančić, Kristina. 2017. *Kreativna nastava*. Diplomski rad. Sveučilište u Zagrebu: Učiteljski fakultet. Zagreb. Pristup ostvaren: 18. travnja 2021. <https://repositorij.ufzg.unizg.hr/islandora/object/ufzg%3A405/datastream/PDF/view>
25. Pelikan, Matea. 2013. *Metode i postupci u nastavi hrvatskoga jezika*. Diplomski rad. Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera: Filozofski fakultet. Osijek. Pristup ostvaren: 26. svibnja 2021. <https://zir.nsk.hr/islandora/object/ffos:1392/preview>
26. Perić, Branka. 2015. *Kreativnost u nastavi*. *Život i škola: časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja*, 61 (1), 145-150.
27. Pranjić, Marko, 2013. *Nastavna metodika u riječi i slici*. Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu. Zagreb.
28. Previšić, Vlatko. 1998. *Doprinosi „alternativnih škola” kvaliteti odgoja i obrazovanja*. U: Rosić, Vladimir (ur.). „Kvaliteta u odgoju i obrazovanju“. Pedagoški fakultet, Odsjek za pedagogiju. Rijeka. Citirano u: Jukić, Renata. 2010. *Metodički stil i takt nastavnika kao poticaj kreativnosti učenika*. *Pedagogijska istraživanja*, 7 (2), 291-303.
29. Sak, Ugur. 2004. *About creativity, giftedness, and teaching the creatively gifted in the classroom*. *Roeper Review*, 26 (4), 216-222.
30. Simel, Sanja, Gazibara, Senka. 2013. *Kreativnost u nastavi hrvatskoga jezika*. *Život i škola: časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja*, 59 (29), 188-204.
31. Somolanji, Iva, Bognar, Ladislav. 2008. *Kreativnost u osnovnoškolskim uvjetima*. *Život i škola: časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja*, 54 (19), 87-94.
32. Sušac, Andrea. 2015. *Pristupi kreativnosti u suvremenoj školi i nekim reformnim pedagogijama*. Završni rad. Sveučilište u Splitu: Filozofski fakultet. Split. Pristup ostvaren: 2. svibnja 2021. <https://repositorij.ffst.unist.hr/islandora/object/ffst%3A582/datastream/PDF/view>
33. Tan, Ai-girl. 2007. *Creativity – A Handbook for Teachers*. World Scientific. Singapore. Citirano u: Simel, Sanja, Gazibara, Senka. 2013. *Kreativnost u nastavi hrvatskoga jezika*. *Život i škola: časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja*, 59 (29), 188-204.
34. Težak, Stjepko. 1996. *Teorija i praksa nastave hrvatskog jezika 1*. Školska knjiga. Zagreb.
35. Vuković, Nikola. 2020. *Učitelji i učenici u kreativnoj školi*. *Varaždinski učitelj: digitalni stručni časopis za odgoj i obrazovanje*, 3 (3), 144-157.

9. Prilozi

Prilog 1. – upitnik za nastavnike

Poštovani nastavnici,

moje je ime Ivona Majstorović i studentica sam druge godine diplomskoga studija Hrvatskoga jezika i književnosti i Mađarskoga jezika i književnosti na Filozofskom fakultetu u Osijeku. Za potrebe pisanja diplomskoga rada, naslovljenog *Metodički izazovi kreativnosti u poučavanju gramatike* pod mentorstvom izv. prof. dr. sc. Vesne Bjedov, provodim istraživanje anketiranjem nastavnika hrvatskoga jezika osnovne i srednje škole.

Ljubazno bih vas zamolila da ispunite upitnik u nastavku koji se odnosi na nastavu gramatike i koji je u potpunosti anonimna. Vaši će mi odgovori biti značajni u istraživanju ove teme.

Najljepša hvala na sudjelovanju i odvojenom vremenu.

Molim, označite svoj spol. M Ž

Molim, označite odgovor. Moguće je više izbora. Nastavnik sam hrvatskoga jezika koji radi u:

- a) osnovnoj školi
- b) gimnaziji
- c) strukovnoj školi
- d) umjetničkoj školi

1. Moja je nastava gramatike kreativna.

1	2	3
nikad	ponekad	često

Molim, obrazložite svoj odgovor.

2. Kreativne ideje za osmišljavanje nastave gramatike pronalazim u stručnoj literaturi.

1	2	3
nikad	ponekad	često

Molim, obrazložite svoj odgovor.

3. Kreativne ideje za osmišljavanje nastave gramatike pronalazim u udžbenicima hrvatskoga jezika.

1 2 3
nikad ponekad često

Molim, obrazložite svoj odgovor.

4. Kreativne ideje za osmišljavanje nastave gramatike pronalazim na internetu.

1 2 3
nikad ponekad često

Molim, obrazložite svoj odgovor.

5. U nastavi gramatike izazovno mi je osmisliti kreativne aktivnosti.

1 2 3
nikad ponekad često

Molim, obrazložite svoj odgovor.

6. U nastavi gramatike izazovno mi je primijeniti kreativne aktivnosti.

1 2 3
nikad ponekad često

Molim, obrazložite svoj odgovor.

7. Razredno okruženje u mojoj nastavi predstavlja mi izazov u poučavanju gramatike.

1 2 3
nikad ponekad često

Molim, obrazložite svoj odgovor.

8. Socijalni oblici rada u mojoj nastavi predstavljaju mi izazov u poučavanju gramatike.

1 2 3
nikad ponekad često

Molim, obrazložite svoj odgovor.

9. Nastavni mediji u mojoj nastavi predstavljaju mi izazov u poučavanju gramatike.

1 2 3
 nikad ponekad često

Molim, obrazložite svoj odgovor.

10. U nastavi gramatike primjenjujem kreativne metodičke postupke:

	1 nikad	2 ponekad	3 često
oluja ideja			
šest mislećih šešira			
razmisli/u paru razmijeni			
intervju u tri koraka			
kuglični ležaj			
ostalo (Ako primjenjujete neke druge kreativne metodičke postupke koji nisu navedeni u ovoj tablici, molim, napišite koji su to postupci i označite jedan od ponuđenih odgovora: 1 nikad, 2 ponekad, 3 često)			

HVALA VAM NA SUDJELOVANJU!